

ΚΑΤΑΡΤΙΣΙΣ

«Τοῦτο δὲ καὶ εὐχόμεθα, τὴν ὑμῶν κατάρτισιν» (Β' Κορινθ. ιγ', 9)

«Ω πανύμνητε Μητέρα»

1. Εἰκὼν Παναγίας Πορταΐτισσης Ἱ. Ναοῦ Ἁγ. Μάρκου Βροντάδου.

Τεύχος 29ον ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2016

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΧΙΟΥ, ΨΑΡΩΝ & ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΔΕΛΤΙΟ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΕΩΣ

ΧΙΟΣ

1. Εἰκὼν Παναγίας τέμπλου Ἱ. Μητροπολιτικοῦ Ναοῦ Χίου.

1. Εἰκὼν "Παναγία ἡ Καρδιοθαστάζουσα" τέμπλου Περῆς Νέας Μονῆς Χίου.

Μάνα γλυκύτατη!

Ποίημα Γ. Βερίτη

Θέ μου, νά κάμω σέ Σένα θερμή προσευχή γιά τή Μάνα!
Θέ μου, ή αγάπη Σου ὡς εἶν' πιό βαθιά, πιό γλυκιά γιά τή Μάνα!
Μέσα τῆς κάμε ν' ἀπλώνεται πάντα ή δική Σου γαλήνη,
καί στίς πληγές τῆς καρδιᾶς τῆς ή χάρη Σου βάλασμο ὡς γίνη.

*

Μάνα γλυκύτατη, Μάνα οὐρανόσταλη, ἀτίμητη Μάνα!
δέ σέ θαμπώνουν ἀπάτες ἐσένα κι ὄνειρατα πλάνα.
Πάνω στό χρέος ἀκοίμητη ἐσύ, νύχτα – μέρα σκυμμένη,
τ' ἀπειρο ἀκοῦς μέσ'σ'τά χἀή μία-μία τίς στιγμές νά σημαῖνη.
Τόσο ή ψυχὴ σου εἶν' ἀπλή, πού μιλά μέ τ' ἀμίλητα πλάσματα,
κι οὔτε γιελιέσαι ποτέ μ' ὅσα φτιάνει τό ψέμο φαντάσματα.

*

Μάνα, ή στοργή σου μεγάλη κι ἀπέραντη ὅσο κι ή πλάση!
Ποιός θά μπορέση ὡς βαθιά τή καρδιά σου ποτέ νά διαβάση;
Μάνα, ή στοργή σου πασίχαρη σάν τίς ἀχτίδες τοῦ ἡλίου,
μέσ' στή χαρά τοῦ χρυσοῦ προσκαλεῖ μαγικοῦ σου βασιλείου.
Πῶς μέ βελούδινα δάχτυλ' ἀγγίζεις τούς πόνους μας καί τούς γλυκαίνεις;
Μάνα γλυκύτατη, ὅλα τὰ βάσανα σύ τ' ἀπαλαίνεις!

*

Πάνω ἀπ' τό λίκνο μας σκύβοντας, ἄγγελε –ὦ τή χαρά σου!
τά μεταξένια σου ἀπλώνεις φτερά, τὰ μεγάλα φτερά σου,
Ὡ τό γλυκό, τρυφερό σου, μανούλα, κι ὀλόθερμο φίλημα,
στοῦ βρεφικοῦ μας ὀνείρου τ' ἀθῶο κι ἀπλό παραμίλημα!
Ὡ, πῶς πονᾶς ὅταν βλέπεις ἐμᾶς στό κρεβάτι τοῦ πόνου,
καί στοὺς δικούς μας κινδύνους, καλή, πόσα φίδια σέ ζώνουν!

*

Πόσες φορές σου τρυπᾶμε, φτωχή, τήν καρδιά μέ μαχαίρι,
καί πόσες ἄλλες σηκῶσαμε ἀπάνω σου βέβηλο χέρι!
Πόσες φορές σ' ἀνεβάσαμε ἀπάνω σέ ξύλον ὀδύνης,
δίχως ἐσύ καί μία λέξη πικρή παραπόνου ν' ἀφήνης!
Κι' ὦ, πόσες ἄλλες φορές στοῦ φριχτοῦ Γολγοθᾶ μας τὰ σκότη
μόνη σου κλαῖς, σ' ἓνα θρῆνο βουβό, τή χαμένη μας νιότη!

*

Ὅλα μᾶς τ' ἄμαθες, Μάνα γλυκύτατη, ἀτίμητη Μάνα,
καί μέ τῆς πίστης μας τ' ἅγιο μᾶς ἐθρεψες κι ὄφθαρτο μάννα.
Ἐνο κομμάτι χρυσάφι μᾶς ἐκρυψες μέσα βαθιά μας,
νά μπουμπουκιάσουν οἱ ἀνθοὶ λαχταρᾶς τοῦ καλοῦ στήν καρδιά μας,
Μάνα! πού βρῆκες τήν τόση στοργή, τήν αγάπη τήν τόση;
Μέσ' στήν ψυχὴ σου ἀπ' τό χέρι τοῦ Πλάστη μας ἔχει φυτρώσει!

*

Μάνα, πού πήρες ἀπ' ὅλα τὰ πλάσματ' ἀνώτερο θρόνο,
ἄφθαρτη μένει κι ἀνέγγιχτ' ή δόξα σου μέσα στό χρόνο.
Μέσ' στήν ἀγκάλη σου, ὦ θαῦμα! κρατᾶς τό Θεό μας, Μητέρα,
κι' εἴσαι ἀπ' τή γῆ κι ἀπ' τούς κόσμους τῶν ἄστρων, ἐσύ, Πλατυτέρα!

Στήν Παναγία

Ποίημα Ανδρέα Μαρτζώκη

*

Γλυκό του κόσμου στήριγμα, καλή μου Παναγία,
πού άκούς τήν δέηση των παιδιών, άθάνατη Μαρία,
άκου και μās, πού ύψώνουμε σ' Έσέ τήν προσευχή μας,
πού άπ' τήν πιστή ψυχή μας
βγαίνει για Σέ θερμή.

*

Έχε Κυρά, στή σκέπη Σου τήν πικραμένη χήρα,
στόν πεινασμένο άνοιξε, σύ σπλαχνικά τή θύρα,
δώσε του σκλάβου; Δέσποινα, έλεύθερη πατρίδα,
του ναύτη τήν έλπίδα
πού πλέει στήν ξενιτειά.

*

Τή μάνα παρηγόρησε πῶχει παιδί στά ξένα
καί χῦσε μίαν άκτίνα Σου για τόν τυφλό, Παρθένα.
Κράτα τό γάλα άμίαντο του βρέφους, πού βυζαίνει,
στρέψε στήν οικουμένη
τό βλέμμα σπλαχνικό.

*

Ευλόγησε τά δάκρυα, καλή μου Παναγία,
όπου μέ πάθος χύνονται μπροστά στή δυστυχία.
Συγχώρεσε και φώτισε και κείνον, πού έπλανήθη,
καί χῦσε του στά στήθη
τήν πίστη τήν γλυκειά.

*

Βοήθα και τήν Ελλάδα μας, τήν όμορφη Πατρίδα,
πάλι στόν κόσμο δείξε την μέ σκῆπτρο και χλαμύδα.
Κάμε νά σφίξει έλεύθερα μέσ στή θερμή άγκαλιά της
τά μαύρα τά παιδιά της,
πού κλαίνε στή σκλαβιά.

* * *

Θαλασσινή μου Παναγιά

Ποίημα Χρυσάνθης Ζιτσαία

Ἦρθα στή χάρη Σου καί πάλι,
Τοῦ κόσμου Ἐσύ παρηγοριά -
Στό γαλανό Σου τ' ἄκρογάλι,
Θαλασσινή μου Παναγιά.

*

Ἐδῶ μέ τοὺς φτωχοὺς ψαράδες,
Μέ τῶν κυμάτων τοὺς ἄφρους
Τά φύκια καί τίς ἀχιβάδες,
Καί τοὺς θαλασσινοὺς σταυροὺς.

*

Ὁ τόπος ἄγισσε ἀπὸ Σένα
κι ἀπ' τὴν Εἰκόνα τῆ σεπτή.
Μῦρα μοσχοβολῶν Παρθένα
τά βράχια, τά νερά κι ἡ ἄκτῆ.

*

Ἀπὸ μιά πίστη ριζωμένη
κι ἀπὸ παράδοση παλιά,
Ἦρθα καρδιά παραδαρμένη
Πουλὶ πού ψάχνει γιὰ φωλιά.

*

Καί Σὺ μέ δέχτηκες καί πάλι
καθὼς στὰ χρόνια τά παλιά
Στό γαλανό Σου τ' ἄκρογάλι
καί στή γαλήνια Σου ἀγκαλιά!

*

Εὐσπλαχνικὴ γλυκεῖα Μητέρα
μέ τὴν αἰώνια Σου στοργή
Τῶν οὐρανῶν ἢ Πλατυτέρα
καί τῆς ψυχῆς καταφυγή.

Ἄνθη τοῦ Δεκαπενταγούστου

Ποίημα Ματθαίου Μουντέ

.....
Γλυκά, γαλάζια φαντασία, χρόνων μακρινῶν,
ὦ γλυκασμέ τῶν ἀγγέλων,
πού ἡ Γεθσημανῆ δέν ἦταν πέρα, στὰ βουνά τῶν Ἐλαιῶν,
στῆς βιβλικῆς τῆς Χανσάν τά μάκρη,
μὰ ἦταν τοπιό νησιώτικο
δικό μας, κοντινό,
μέ τ' ἀνθισμένα γιασεμιά, τά φύλλια, τό βασιλικό,
στοῦ γιαλοῦ μας κάποιον ἄκρη.

Γύρισε πίσω φορτωμένη - μόνο μία στιγμή -
τὴν παιδικὴ κατόνυξη καί τὸ ὄνειρό μας,
Γεθσημανῆ λευκὴ, τῶν παιδικῶν καλῶν καιρῶν,
πού ἦσαν στή θάλασσα κοντὰ στήν καρδιά μας.

Χαιρετισμοί

Ποίημα Μαρίας Κουτρονική

*

Χαίρε, άγνή, πού δέχτηκες του Γαβριήλ τό μήνυμα·
Χαίρε, παρθένα άχραντη, χαίρε, σεπτό προσκύνημα.

Χαίρε, πού δάκρυ στέρεψες και βογγισμένη άχνα,
σαν τ' Άγιο Πνεύμα φώλιασε στα πάναγνά σου σπλάχνα.

Χαίρε, άμόλυνη, άφθορη, της Εύας λυτρωμός·
Χαίρ' εὐωδιά της άνοιξης και γλυκανασασμός.

Χαίρε, σεμνή, πού γκρέμισες τά είδωλα τά μύθια
και βάσταξες τό λυτρωτή στ' άμάραντά σου στήθια.

Χαίρε, άστέρευτη πηγή, χαίρε, ούράνια πύλη,
άμάραντο τριαντάφυλλο, ροδόσταμα τ' Απρίλη.

Χαίρε, λιμάνι άπαγκερό και φωτεινή νεφέλη,
του χριστιανού παρηγοριά και βάλαμο και μέλι.

Χαίρε, πετράδι άτίμητο, χρυσόφαντο κεντίδι·
χαίρε, κρυμμένη θησαυρέ, άμύθητο στολίδι.

Χαίρε, στερέωμα λαμπρό, χαίρε, χρυσή σελήνη
χαίρε, κορφή του λογισμού, της σκέψης ή γαλήνη.

Χαίρε, άγγέλων καύχημα και χριστιανών προπίργιο
χαίρε, θεμέλιο άσειστο, τείχος και καταφύγιο.

Χαίρε, του σκλάβου λειτεριά, ύπομονή και θάρρος·
χαίρε, στα πέλαγα πυξίς, στην τρικυμία φάρος.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΝΟΣ ΝΕΟΥ

Σεβασμιώτατε,

Θά σοῦ μιλήσω στόν ένικό. Γιατί ἔτσι μιᾶ ἕνα παιδί στόν πατέρα του. Θά σοῦ μιλήσω ἐλεύθερα. Γιατί ἔτσι μιᾶ ὁ ἀδελφός, στόν ἀδελφό. Θά σοῦ μιλήσω ἀπό καρδιάς, μέσα ἀπό τήν ψυχή μου. Γιατί ἔτσι νιώθω...

Ἦσουν ἐκεῖ ἀπό τήν ἀρχή. Δίπλα μου. Ἀπό πάνω μου. Ἀκοίμητος. Γιά νά προσευχηθεῖς γιά μένα, στόν πόνο μου τόν πιό βαθύ. Νά μέ παρηγορήσεις, στήν πτώση μου τήν μεγαλύτερη. Ἦσουν ἐκεῖ ἀπό τήν ἀρχή, γιά νά μέ ταΐσεις, ὅταν τά πράγματα ἄρχισαν γύρω μας νά σφίγγουν. Ἦσουν ἐκεῖ γιά μένα, νά μοῦ ἐξασφαλίσεις φάρμακα χωρίς νά προλάβω καν, νά στό ζητήσω. Ἦσουν ἐκεῖ γιά μένα, νά κατηχήσεις τά παιδιά μου, νά τοὺς μάθεις, τό ὅ,τι πιό σημαντικό ὑπάρχει, Χριστό γιά νά τοὺς δώσεις. Ἦσουν ἐκεῖ γιά μένα, μέτοχος στίς χαρές τίς πιό μεγάλες μου, κοινωνός, στίς λύπες μου τίς πιό βαθιές...

Γιά αὐτό Σεβασμιώτατε σοῦ γράφω...Γιατί ἐσύ, ἦσουν πάντοτε ἐκεῖ...Γιά νά σοῦ ζητήσω κάτι, γιά ἀκόμη μιά φορά τελευταία... Πάντοτε ἦσουν δίπλα μου, πάντοτε ἀπό πάνω μου...

Τώρα ὁμως Σεβασμιώτατε, ἔχω ἀνάγκη ἀπό κάτι ἄλλο...Ἐχω ἀνάγκη μπροστά μου γιά νά μπεῖς...

Τά κόμματα μέ πρόδωσαν Σεβασμιώτατε. Ἀριστερά καί δεξιά καί κέντρο. Οἱ ἡγέτες ὅλοι, ἔπесαν πύργοι χάρτινοι στά μάτια μου μπροστά. Μασόνοι, προδότες, πουλημένοι, Θεομάχοι...

Δέν τρέφω Σεβασμιώτατε αὐταπάτες. Οὔτε ἐθνικιστικές, ἀπάνθρωπες ἀκρότητες μέσα μου κρατῶ. Τόν Χριστό, μόνον Αὐτόν, ὡς Κύριο μου ἀναγνωρίζω. Καί μόνο στήν δική Του πρόνοια ἐλπίζω.

Θέλω ὁμως Σεβασμιώτατε, τό χρέος μου νά κάνω...

Λιώνω Σεβασμιώτατε. Λιώνω...Λιώνω νά βλέπω τήν πατρίδα μου, κομμάτι τό κομμάτι, ὦρα τήν ὦρα νά ξεπουλιέται.

Πονάω, Σεβασμιώτατε. Πονάω... Πονάω, νά βλέπω τά ἀδέλφια μου, ὁ ἕνας μετὰ τόν ἄλλον τέλος νά δίνουν στή ζωή τους.

Ὅργίζομαι Σεβασμιώτατε. Ὅργίζομαι...Ὅργίζομαι, χωρίς νά μνησικακῶ, Χριστό καί ἰδανικά, νά ἔτσι ἀπλά νά τά προσβάλλουν...

Ἀνθρώπους ψάχνω Σεβασμιώτατε. Ἀνθρώπους. Ἀνθρώπους γιά νά μποῦν μπροστά, τήν ἐλπίδα ζωντανή νά τήν κρατήσουν. Τήν ἐλπίδα ζωντανή σέ αὐτόν τόν εὐλογημένο τόπο, μέχρι ἡ Χάρη του, ἂν Τό ἐπιθυμήσει καί ὅταν, νά μᾶς λευτερώσει... Ἀνθρώπους, ἐπανάσταση, καί ἄς εἶναι λέξη ἀπαγορευμένη, γιά νά κάνουν.

Γιά αὐτό Σεβασμιώτατε σοῦ γράφω. Γιά νά μπεῖς μπροστά. Τήν ἐλπίδα ζωντανή γιά νά κρατήσεις. Ὅπου μπορεῖς. Ὅπως μπορεῖς. Σέ τηλεοράσεις καί ραδιόφωνα. Στό διαδίκτυο. Σέ δρόμους. Σέ πλατεῖες. Σέ δουλειές καί Καφενεῖα. Καί δέν σοῦ λέω ὅτι δέν τό κάνεις. Καί ἄλλο ὅμως. Πιο πολύ. Παντοῦ, ὅλη τήν μέρα. Ἐχουμε πόλεμο Σεβασμιώτατε. Ἐχουμε πόλεμο. Καί μόνο ἐσύ, ἐσύ καί οἱ ἀδελφοί σου, μόνον ἐσεῖς πιά μπροστά νά μπεῖτε μπορεῖτε. Βράζει ὁ κόσμος Σεβασμιώτατε. Βράζει. Τήν ἐπανάσταση τήν περιμένει. Ζωντανοί, ὄρθιοι νά μείνουμε, ὅσο νά τό παλέψουμε μποροῦμε, μέχρι νά θελήσει ὁ Θεός, καί ὅλος αὐτός ὁ χαλασμός τελειώσει. Μπροστάρης μπές Σεβασμιώτατε. Καί ἐσύ καί οἱ ἀδελφοί σου.

Τό γράμμα αὐτό Σεβασμιώτατε, σέ ὅλες τίς Μητροπόλεις τό ἔχω στελεῖ...

Καί ἂν νά μάθεις ποιός εἶμαι θές, θά σοῦ τό πῶ. Εἶμαι ὁ γιατρός πού ἀπό τήν ἐφημερία σοῦ μιλᾶω. Εἶμαι ὁ ἀγρότης πού μέρα νύχτα μέ βρίσκει στό χωράφι. Εἶμαι ὁ ἔμπορος πού τά παιδιά μου παλεύω γιά νά θρέψω. Εἶμαι ὁ φοιτητής μέσα ἀπό τήν βιβλιοθήκη. Εἶμαι ὁ παπᾶς, στά Ἅγια τῶν ἁγίων. Εἶμαι ὁ δάσκαλος, πού ἀκόμα Χριστό καί πατρίδα πολεμᾶω νά διδάξω. Ὁ φαντάρης εἶμαι, πού σκοπιὰ φυλάω. Ὁ στρατιωτικός, πάνω ἀπό τό Αἰγαῖο, σέ μιά σκοπιὰ ἐκεῖ στόν Ἐβρο. Ὁ μπάτσος, πού κρεμασμένος ἔχω βρεθεῖ ἀπό παντοῦ. Ὁ ὑπάλληλος εἶμαι, ὁ ἀνεργός. Ὁ πολύτεκνος. Ἡ μάνα ἡ χήρα. Τό παιδί. Ὁ γέρος. Ὁ συνταξιούχος. Ὁ ἄρρωστος. Εἶμαι αὐτός πού διψᾶ γιά λευτεριά.

Εἶμαι ἕνας ἀπό τούς χιλιάδες τούς ἐπτά, πού δέν ἔκλιναν τό γόνυ...

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ
ΤΟΥ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΧΙΟΥ, ΨΑΡΩΝ ΚΑΙ ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ κ. ΜΑΡΚΟΥ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΑΛΛΙΜΑΣΙΑΝ
Ἐπί τῇ ἐπισκέψει εἰς τὴν Χίον
τῆς Α. Θ. Π. τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριάρχου
κ.κ. ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ
(12 Σεπτεμβρίου 2015)

Παναγιώτατε,

Σᾶς καλωσορίζομεν εἰς τὴν κώμην τῆς Καλλιμασιᾶς, ἡ ὁποία ἔχει προστάτην τὸν Ἅγιον Αἰμιλιανόν Ἐπίσκοπον Κυζίκου τὸν Ὁμολογητὴν. Ὁ παναοίδιμος ἱεράρχης τῆς Κυζίκου καὶ κραταιὸς ὁμολογητὴς τῆς Ὁρθοδοξίας, Ἅγιος Αἰμιλιανός, ὁ ὁποῖος ἀνεδείχθη πιστὸς οἰκονόμος τῆς θείας χάριτος καὶ διεκρίθη τόσον διὰ τὴν ἐλεήμονα καρδίαν του ὅσον καὶ διὰ τὴν ἰλαρότητα τῶν ἡθῶν του, ὁ πύρινος διδάσκαλος καὶ φλογερὸς κήρυξ τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας, ἐορτάζεται μὲ ἰδιαίτεραν εὐλάβειαν καὶ ἐξαιρετικὴν λαμπρότητα εἰς τὴν μυροβόλον καὶ ἀγιοτόκον νῆσον μας Χίο καὶ συγκεκριμένως εἰς τὴν ὁμώνυμον παραθαλασσίαν περιοχὴν τῆς Καλλιμασιᾶς, ὅπου εὐρίσκεται ὁ ἱστορικός Ἱερός Ναός τοῦ Ἁγίου.

Σᾶς καλωσορίζομεν εἰς τὸν ἱερόν αὐτόν τόπον, εἰς τὰ ἡγιασμένα τοῦτα χώματα, τὰ ὁποία εἶναι μάρτυρες τῶν βηματισμῶν τοῦ Ἁγίου Πρωτομάρτυρος τῆς νήσου ἡμῶν Ἰσιδώρου.

Σᾶς καλωσορίζομεν εἰς τὰ χώματα, τὰ ὁποία ἐπάτησαν εὐλαβικά Ἅγιοι, Ὅσιοι, Ἀσκηταί, ἄνθρωποι τῆς

πίστεώς μας, εἰς τὰ χρώματα εἰς τὰ ὁποῖα ἐλάβομεν τὴν εὐλογία νὰ κεντήσετε κατὰ τὸ παρελθόν τὸν μαστιχοφόρον σχῖνον.

Σᾶς καλωσορίζομεν εἰς τὴν πλατείαν τῶν Πατριαρχῶν, ὅπως εὐστόχως ὠνομάσθη, μὲ τὴν πρότασιν τῆς πρώην ἀντιδημάρχου κυρίας Ἀθηνᾶς Θλιβίτου-Κρουσουλούδη, διὰ νὰ τιμήσῃ ἡ γενέτειρα τὰ τέκνα τῆς, τοὺς ἀοιδίμους Πατριάρχας Ἰωακείμ τὸν Β' καὶ Ἰωακείμ τὸν Δ'.

Εἶναι μέγα τό γεγονός τῆς σημερινῆς ἐπισκέψεως, ἱστορικόν εἰς τὴν ροήν τοῦ παρελθόντος χρόνου, βαρυσήμαντον καὶ καθοριστικόν εἰς τὴν μελλοντικὴν κατάθεσιν τῆς ἱστορίας μας, ἀναπτρωτικόν εἰς τὴν ἐπίτευξιν τῆς οὐρανοδρόμου στοχοθεσίας τοῦ λαοῦ μας.

Εἶναι γνωστόν ὅτι καὶ ἡ παλαιότερα ἐπίσκεψίς Σας, Παναγιώτατε, ἰσχυροποίησε τὴν πίστιν τοῦ χριστωνύμου ποιμνίου μας, ἐθέριεψε ἐλπίδας, ὑπέμνησε ἀξίας, ἀναζωπύρωσε μνήμας, ἐστερέωσε ἰδανικά.

Ἡ σημερινὴ ὁμως ἐπίσκεψή Σας διατρανώνει ἐναργῶς τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου μας καὶ ἐπιμαρτυρεῖ τὴν διηνεκῆ λατρευτικὴν κοινωνίαν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἐνδόξου Νησιοῦ μας μὲ τὴν Μητέρα Ἐκκλησίαν.

Διὰ τοῦτο ὁ φιλόχριστος λαός τῆς θεοφιλοῦς κώμης ταύτης, διαβεβαιούμενοι Ὑμᾶς διὰ τὴν πολλὴν πρὸς τό Τιμιώτατον Ὑμῶν πρόσωπον Ἀγάπην, ἡμῶν, καταθέτομεν εὐλαβῶς τὴν ἀφοσίωσιν ἡμῶν, ἐκζητοῦντες τὰς πατρικὰς Ὑμῶν εὐχὰς καὶ εὐλογίας.

Ὀλβοφόρα τὰ ἔτη Σας, Παναγιώτατε.

ΠΡΟΣΦΩΝΗΣΙΣ
ΤΟΥ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ
ΧΙΟΥ, ΨΑΡΩΝ ΚΑΙ ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ κ. ΜΑΡΚΟΥ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΒΕΣΣΑΝ

Ἐπί τῇ ἐπισκέψει εἰς τὴν Χίον
τῆς Α. Θ. Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου
κ.κ. ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ
(12 Σεπτεμβρίου 2015)

Παναγιώτατε,

Δοξάζομεν τὸν χορηγὸν παντός ἀγαθοῦ Θεὸν, διότι μᾶς ἠξίωσε νὰ εὕρισκώμεθα μαζί μὲ Ἐσαῖς εἰς τὸ χωρίον τοῦτο, τὴν Βέσσαν, παλαιὸν μεσαιωνικὸν οἰκισμόν, ὃ ὁποῖος ἕως τῆς σήμερον διατηρεῖ τὴν γραφικότητά του καὶ παραμένει ἕνα ἀπὸ τὰ ἀξιοθέατα τοῦ Δήμου Μαστιχοχωρίων τῆς Χίου.

Εὕρισκόμεθα εἰς τὴν ἰδιαίτεραν πατρίδαν τοῦ ἀοιδίμου Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κωνσταντίνου τοῦ Ε΄ τοῦ Βασιιάδου, τοῦ ὁποῖου τὴν προτομὴν ἀπεκαλύψατε, πρὸ ὀλίγου, Παναγιώτατε, ἔργον τὸ ὁποῖον ἐφιλοτέχνησεν ὁ Χίος γλύπτης Ἰωάννης Κουτσουράδης, τῇ φιλογενεῖ χορηγίᾳ ὁμαίμου οἰκογενείας αὐτοῦ, ἐκείνης τοῦ Σταύρου Κ. Χαλιορῆ.

Ὁ Ἐκκλησιαστικὸς οὗτος ἀνὴρ, καὶ ὡς Ἱεράρχης καὶ ὡς Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης, κατηνάλωσε μακρὰ ἔτη τῆς ζωῆς του εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν μόρφωσιν. Χαρακτηῆρος ἡπίου, ἀντελήφθη τὸ ἐπισκοπικὸν ἔργον ὄχι ὡς δεσποτικὸν ἀξίωμα, ἀλλ' ὡς διακονίαν Χριστοῦ καὶ τὴν διακονίαν του, συμφώνως πρὸς τὴν ἐντολὴν τοῦ Ἀποστόλου «ἐπληροφῶρει» πάντοτε. Ἠγαπήθη λίαν εἰς ἀμφοτέρας τὰς Μητροπόλεις τὰς ὁποίας ἐποίμανε, τὴν ἱεράν μητρόπολιν Μυτιλήνης καὶ τὴν γεροντικὴν μητρόπολιν Ἐφέσου, καὶ ὡς Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἐγνώριζε νὰ βαστάζη ὑψηλὰ τὸ Πατριαρχικὸν ἀξίωμα. Συνέβαλεν εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἐν ἰσχύϊ τυπικοῦ τῆς Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τοῦ ὠρολογίου καὶ τοῦ ἱερατικοῦ. Ἔδωκεν ὄθησιν εἰς τὸ Θεῖον κήρυγμα, κηρύττων ὁ ἴδιος, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἰδρύσεως εἰς τὰς ἐνορίας θρησκευτικῶν συλλόγων καὶ τῆς

τοποθετήσεως Ικανῶν Ιεροκηρύκων. Κινούμενος ἐκ τῆς ἀγάπης του πρὸς τὴν βυζαντινὴν μουσικὴν, ἀνασυνέστησε τὸν ἐκκλησιαστικὸν μουσικὸν σύλλογον, ἴδρυσε μουσικὴν σχολὴν καὶ ἐνδιαφέρθη διὰ τὴν ἔκδοσιν μουσικοῦ περιοδικοῦ. Ὁ Κωνσταντῖνος ὁ Ε΄ κατέχει διακεκριμένην θέσιν ὡς λόγιος καὶ ἀξιοπρεπής, ὡς εὐσεβὴς καὶ ἐνάρετος Ἱεράρχης.

Εὐρισκόμεθα ὁμῶς καὶ εἰς τὸ χωρίον, Παναγιώτατε, τὸ ὁποῖον ἐδοκιμάσθη ἰδιαίτατα ἀπὸ φοβερὰν πυρκαϊάν τὸ 2012, μὲ ἀποτέλεσμα χιλιάδες μαστιχόδενδρα νὰ πληγωθοῦν βαθιά.

Ὁ κόσμος μας δημιουργήθηκε ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Δημιουργοῦ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος μὲ ἀγάπη, σοφία καὶ ἀπόλυτον ἐλευθερία. Ἡ καταστροφή, ἡ μόλυνσις καὶ ἡ φθορά εἰσῆλθαν εἰς αὐτὸν μετὰ ἀπὸ τὴν βρῶσιν τοῦ καρποῦ τοῦ ξύλου τῆς γνώσεως. Στόχος τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἀγιαστικῆς δράσεώς της εἰς τὴν δημιουργίαν εἶναι ἡ ἀποκατάστασις τοῦ ἀρχικοῦ κάλλους, ὄχι μόνον τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ ὁλοκλήρου τῆς δημιουργίας.

Εἰς τὸ πρόσωπόν σας σήμερον, Παναγιώτατε, διακρίνομεν ἓνα μήνυμα ἐλπίδος. Εἰς μίαν περίοδον κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ κοινωνία μας καθημερινῶς βάλλεται, ἡ καταστροφή τοῦ περιβάλλοντός μας εἶναι ὀρατὴ, ὁ ἀτομικισμὸς καὶ ἡ ἔπαρσις δέν ἀπολείπουν, Ὑμεῖς ἔχετε διακηρύξει ὅτι: *«Ἡ Ἐκκλησία παρέχει τὸ ἀντίδοτον διὰ τὴν θεραπείαν τῶν οἰκολογικῶν προβλημάτων, καλοῦσα τοὺς πάντας εἰς ἀποκατάστασιν τῆς εἰκόνας τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ ἀρχαῖον, τὸ πρωτότυπον κάλλος. Ἡ ἀνόρθωσις τῆς πεπτωκυῖας φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, τῆ ἐπιπνοῖα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τῆ μετοχῆ εἰς τὰς δωρεὰς αὐτοῦ, ἀποκαθιστᾷ καὶ τὴν ἀρμονικὴν σχέσιν τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν κτίσιν καὶ τὴν δημιουργίαν, τὴν ὁποίαν ἐποίησεν ὁ Θεὸς πρὸς χαρὰν, τέρψιν καὶ ἀπόλαυσιν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀναγωγὴν αὐτοῦ εἰς τὸν Ἴδιον, τὸν Πλάστην».*

Ὁ λόγος Σας εἶναι λόγος ἐλπίδος, καταλλαγῆς καὶ ἐνότητος καὶ δι' αὐτὸ θὰ πρέπει νὰ συνεχίσῃ νὰ ἀκούγεται ὄλο καὶ πιὸ ἰσχυρὸς, ὄλο καὶ πιὸ δυνατὸς, προκειμένου ἢ μεθοδικότης, ἢ ὑπομονὴ καὶ ἢ ἐπιμονὴ πού συστήνει νὰ νικήσουν ἐν τέλει τὴν ἀλαζονείαν λειτουργοῦσαι ἀνασχετικῶς εἰς τὴν πορείαν πρὸς τὴν καταστροφήν.

Πλεῖστα τὰ ἔτη Σας, Παναγιώτατε.

ΟΜΗΡΙΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΛΟΥ ΤΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ *

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Χίου, Ψαρῶν καὶ Οἴνουσσῶν κ. Μάρκου

Α'

Ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ἐκδηλώσεων τῆς λογίας, ἀλλὰ καὶ τῆς δημώδους λογοτεχνίας τῶν βυζαντινῶν καὶ μεταβυζαντινῶν χρόνων εἶναι καὶ ἡ ἠθικοδιδασκτική καὶ θρησκευτική ποίησις, ἣτις ἀποτελεῖ τὴν πλέον πηγαίαν ἐκφρασιν τοῦ βαθυτέρου θρησκευτικοῦ πνεύματος, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει κατὰ τὴν μακροαίωνα ἐξέλιξιν τὸ Βυζάντιον καὶ τὴν κοινωνίαν του.

Ἡ διδασκτική ποίησις τῆς περιόδου ταύτης, ἀπηχοῦσα τὰς δοξασίας καὶ τὰ ἠθη τῶν Βυζαντινῶν, ἀποκαλύπτει τὸν ψυχικόν, κοινωνικόν καὶ πολιτικόν κόσμον, ἀκόμη δέ καὶ τὴν γενικωτέραν καὶ καθολικωτέραν περί τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀγωγῆς ἀντίληψιν αὐτῶν. Θά ἔλεγέ τις, ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ στιχοῦργοι τῶν ποιημάτων τούτων, εἴτε ἦσαν λόγιοι, εἴτε ἡμιμαθεῖς, εἴτε ἀνήκον εἰς τὰς ἀνωτέρας κοινωνικάς τάξεις, εἴτε προήρχοντο ἐκ τῶν κατωτέρων στρωμάτων, ἠθέλησαν νά παράσχουν τὴν πλέον πιστὴν εἰκόνα τοῦ περιβαλλοντος καὶ τοῦ ψυχικοῦ κόσμου, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὁποῖου ἔζων καὶ ἐκινούντο.

Ἰδιαιτέρως καταφανὴς εἰς πολλὰ θρησκευτικά καὶ ἠθικοδιδασκτικά στιχοῦργήματα εἶναι ἡ ἄμεσος προσπάθεια πρὸς μίμησιν ἢ ἀπλῶς ἐπανάληψιν χωρίων ἱερῶν κειμένων καὶ σαφῶς αἰσθητῆ ἢ ἀπήχησις τῶν κηρυγμάτων, δι' ὧν οἱ Βυζαντινοὶ ἐζήτουν νά ὀδηγήσουν τοὺς Ἐθνικοὺς εἰς τοὺς κόλπους τῆς ὀρθοδόξου πίστεως.

Ἡ συνεχὴς μνεῖα ἀποσπασμάτων ἐκ τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὡς καὶ ἐκ τῆς θείας λειτουργίας καὶ ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν ὕμνων καὶ προσευχῶν, ἀποτελοῦν ἀναμφισβήτητον μαρτυρίαν περί τῆς εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν προσηλώσεως τῶν συγγραφέων, τινὲς τῶν ὁποίων δέν ἀποκλείεται νά ἀνήκον εἰς τὸν κλῆρον. Οὕτως εἶναι γνωστόν, ὅτι ἡ ἐν τῷ Ἀκριτικῷ ἔπει ἀναφερομένη προσπάθεια τοῦ Μουσούρ ὅπως προσηλυτίσῃ εἰς τὸν Χριστιανισμόν τὴν μητέρα του καὶ τοὺς λοιποὺς συγγενεῖς καὶ ὀπαδοὺς, αἱ διεξαγόμεναι θρησκευτικαὶ συζητήσεις καὶ αἱ ἐπακολουθοῦσαι ὁμολογίαι πίστεως, αἵτινες καταλαμβάνουν ὀλόκληρον σχεδόν τὸ τρίτον βιβλίον τῆς παραλλαγῆς τῆς Ὁξφόρδης, ἤγαγον σοβαροὺς μελετητάς τοῦ μεσαιωνικοῦ τούτου ἔπους νά ὑποστηρίξουν ὅτι ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ πρέ-

* Ανακοίνωσις κατὰ τὰς ἐργασίας τῆς Ὁμηρικῆς Ἀκαδημίας (Χίος, Αὐγουστος 2016).

πει νά αναζητηθῆ μεταξύ τῶν μορφωμένων κληρικῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

* * *

Μάρκου Μαμουναῖ: Μετάφρασις διὰ στίχων τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως

Πολλοί στιχουργοί ἐπεχείρησαν κατά καιρούς νά μεταφράσουν εἰς ἀρχαῖζον ἰδίωμα νεώτερα κείμενα, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ αὐτῶν νά ἐπιδείξουν ἀρχαιομάθειαν καί εὐχέρειαν μιμήσεως τῆς κλασσικῆς στιχουργικῆς.

Εἰς τὴν προσπάθειαν ταύτην ἀνήκει καί ἡ ὑπό τοῦ Κρητῶς Μάρκου Μαμουναῖ ἀναληφθεῖσα παράδοχος πρωτοβουλία τῆς μεταφράσεως εἰς ἀρχαῖζουσαν γλῶσσαν τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως.

Τό σχετικόν κείμενον ἀνεῦρεν¹ ὁ Ἰω. Σακκελίω καί ἀπέστειλεν ἐκ Πάτμου πρὸς τόν Σ.Κ. Οἰκονόμον², συνοδεύων αὐτό δι' ἐπιστολῆς ὑπὸ ἡμερομηνίαν 10ης Μαΐου 1871³. Μετά τινὰς ἐπουσιώδεις εἰδήσεις, συνεπάγεται τὰ ἀκόλουθα: «Καί ὅστις μὲν εἶη ὁ Μᾶρκος Μαμουναῖς, αὐτὸς ἂν εἰδοίης, ἐμοῦ τὸν ἄνδρα ἀγνοοῦντος ἡ δὲ μετάφρασις ἔμοι γε οὖν χαμαίζηλός τις δοκεῖ⁴».

Ὁ Οἰκονόμος ἔσπευσε νά δημοσιεύσῃ τὴν μετάφρασιν εἰς τὸ Περιοδικόν «Πανδώρα», ὁμοῦ μετὰ κειμένου εὐχαριστηρίου πρὸς τὸν ἀποστείλαντα ἐπιστολῆς, ἣτις ἐπέχει θέσιν εἰσαγωγῆς⁵. Περί τοῦ συγγραφέως παραθέτει, σὺν τοῖς ἄλλοις, τὰ ἑξῆς: «Ἐκ δὲ τῶν λόγων Μαμουναῖ τοῦ Κρητῶς τρανῶς καταφαίνεται πατρίς αὐτοῦ ἢ εὐανδρος καί διάσημος τῶν λόγων τροφός Κρήτη. Τὸν δὲ τούτου γενέτην εἰς φῶς ἤνεγκε πιθανῶς Ἐπίδαυρος ἢ Λιμηρά, ἔνθεν ὡς εἰκός μετενάστευσεν εἰς Κρήτην. Καί γάρ ἐν Μονεμβασιά διέπρεπεν ἐγχώριος παλαιστάτη οἰκογένεια ἡ τῶν Μαμουναῶν ἐπο-

¹ ΜΑΡΚΟΥ ΜΑΜΟΥΝΑ τοῦ Κρητῶς, *Μετάφρασις διὰ στίχων τοῦ Ἱεροῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως*, Πανδώρα ΚΒ', 1871, σ. 166-168, βλ. σ. 168, σημ. δ: «Τὸ παρὸν εὔρον ἐν Κῶ προσηρητημένον ἐν χειρογράφῳ Μηναιῶ τοῦ Νοεμβρίου μηνός, γεγραμμένῳ περὶ τὴν ΙΕ' ἑκατονταετηρίδα, ἀνήκοντι δὲ τῷ Γεωργίῳ Θυμανάκη».

² Ὁ Σ.Κ. Οἰκονόμος ἦτο συντάκτης τῆς Πανδώρας.

³ ΜΑΡΚΟΥ ΜΑΜΟΥΝΑ τοῦ Κρητῶς, *Μετάφρασις διὰ στίχων τοῦ Ἱεροῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως* ἑ.ἀ. σ. 166. Περί τοῦ Μαμουναῖ βλ. ΑΝΤ. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗ, *Οἰκογένεια Μαμουναῖ, Ἱστορικὴ καὶ γενεαλόγικὴ μελέτη τῆς Οἰκογενείας Μαμουναῖ, ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως αὐτῆς ἐν τῇ ἱστορίᾳ μέχρι σήμερον (1248 - 1902)*. Ἐν Αθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφίου Π. Δ. Σακελλαρίου 1902.

⁴ ΜΑΡΚΟΥ ΜΑΜΟΥΝΑ τοῦ Κρητῶς, *Μετάφρασις διὰ στίχων τοῦ Ἱεροῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως* ἑ.ἀ. σ. 166.

⁵ ΜΑΡΚΟΥ ΜΑΜΟΥΝΑ τοῦ Κρητῶς, *Μετάφρασις διὰ στίχων τοῦ Ἱεροῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως* ἑ.ἀ. σ. 166 - 168.

νομαζομένη⁶». Καί προσθέτει: «Ἐπειδή δέ καί τό Μηναῖον τῆς Κῶ, ἐξ οὗ ἀπέσπασας τό ἐνέχον τήν ὑπό τοῦ Μάρκου μετάφρασιν τοῦ Συμβόλου σκοληκόβρωτον φυλλάριον, ἀνήκει εἰς τήν ΙΕ΄ ἑκατονταετηρίδα, ἀκινδύνως ἄρα δύναται τις ὑποτοπάσαι ὅτι κατ' αὐτήν ταύτην ἐγένετο ὁ Μαιμουναῶς, παρατείνας πιθανῶς τόν βίον καί εἰς τάς ἀρχάς τῆς ἐφεξῆς⁷».

Ὅσον ἀφορᾷ, τέλος, εἰς τήν σημασίαν τῆς μετεφράσεως, ὁ Οἰκονόμος παρατηρεῖ: «Ἡ δέ πεμφθεῖσά μοι μετάφρασις τοῦ Συμβόλου, ἣτις, ὡς ὀρθῶς παρετήρησας, χαμαιζηλός ἐστιν, ἐφιλοπονήθη οὐ κατά τάς ὑπό τῶν πάλαι ἀνδρῶν γενομένης παραφράσεις τῶν ἱερῶν Γραφῶν, οἷον τό ὑπό τοῦ Ἀπολλιναρίου ἐστιχουργημένον Ψαλτήριον, ὃ διά στίχων ἱαμβικῶν πάλιν Κοσμάς ὁ Ἱεροσολυμίτης ἐξεπόνθησεν μεταφράσας, καί τό ὑπό Νόννου τοῦ Πανοπολίτου διά στίχων ἠρώων παραφρασθέν κατά Ἰωάννην Εὐαγγέλιον, ἀλλά κατά τά ὑπό Ἰωάννου τοῦ Φιλῆ και Νικηφόρου τοῦ Γρηγορᾶ καί ἄλλων πεπονημένα διά στίχων ἠρωϊκῶν καί ἱαμβικῶν στιχουργήματα, σκάζουσα ἐν πολλοῖς καί οὐκ ἀκριβῶς τηροῦσα τούς τῶν μέτρων κανόνας. Καίτοι δέ τοιοῦτον ὄν, τό παράφρασμα τοῦτο τοῦ Μαιμουναῶ δια τῆς γηραιᾶς Πανδώρας αὐτό τε καί τό καλόν ἐπιστόλιόν σου δημοσιεύσω, ἵνα γνωστόν γένηται τό τούτου ὄνομα τοῖς περί τήν ἡμετέραν φιλολογίαν ἀσχολουμένοις. Ἄξιον γάρ καταγράφειν οὐ μόνον τά μεγάλα καί λόγου ἄξια πονήματα, ἀλλά καί τά μικρά καί χαμαιζηλα, ὅπως διδάσκηται ἐξ αὐτῶν ἡ νεολαία τίνα μιμητέον καί τίνα ψεκτέον⁸».

Ἔχει δέ τό στιχούργημα ὡς ἀκολούθως⁹:

*Μετάφρασις τοῦ ἀγίου Συμβόλου, ἐπί τῆς εἰς τό ἔμμετρον μεταποιήσεως Μάρκου τοῦ Μαιμουναῶ.*¹⁰

⁶ ΜΑΡΚΟΥ ΜΑΜΟΥΝΑ τοῦ Κρητός, *Μετάφρασις διά στίχων τοῦ Ἱεροῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως* ἔ.ἀ. σ. 167

⁷ ΜΑΡΚΟΥ ΜΑΜΟΥΝΑ τοῦ Κρητός, *Μετάφρασις διά στίχων τοῦ Ἱεροῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως* ἔ.ἀ. σ. 167

⁸ ΜΑΡΚΟΥ ΜΑΜΟΥΝΑ τοῦ Κρητός, *Μετάφρασις διά στίχων τοῦ Ἱεροῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως* ἔ.ἀ. σ. 168

⁹ ΜΑΡΚΟΥ ΜΑΜΟΥΝΑ τοῦ Κρητός, *Μετάφρασις διά στίχων τοῦ Ἱεροῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως* ἔ.ἀ. σ. 168. Ἐτηρήθη ἡ γραφή καί ἡ στίξις τοῦ ἐκδότου.

¹⁰ Γεώργιος Ζώρας, «Ἐμμετροί διασκευαί τοῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως», *Χαριστήριον εἰς Ἀναστάσιον Κ. Ορλάνδον* (Βιβλιοθήκη τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, 54), Ἀθήναι 1966, σ. 190-191. Μάρκου Μαιμουναῶ τοῦ Κρητός, *Μετάφρασις διά στίχων τοῦ Ἱεροῦ Συμβόλου τῆς Πίστεως*, Πανδώρα ΚΒ', 1871, σ. 166-168.

Πιστεύω εἰς ἓνα Κύριον πατέρ' αὐτογένεθλον
Παγκρατῆ οὐρανίων, χθονίων τε, ὑποχθονίων τε·
Καί ὄρατῶν ἀφανῶν τε ἀπάντων ὄντα ποιητήν.
Καί ἓνα Κύριον υἷα θεοῦ Ἰησοῦν Χριστόν·
Μονογενῆ πατέρος γεννηθέντα πρό αἰώνων.
Φῶς ἐκ φωτός έόντα Θεόν παναληθέα
Οἷον τ' ἐξ οἴοιο Θεοῦ παναληθέος.
Οὐ κτισθέντα, γεννηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρί.
Πάντα δι' οὗ ἐγένετο δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους·
Καί διὰ τὴν ἡμετέρην σωτηρίην κατιόντα οὐρανόθεν.
Σαρκωθέντα τ' ἐξ ἀγίοιο πνεύματος
καί Μαρίας τῆς Παρθένου.
Αὐτάρ ἐνανθρωπήσαντα ζαθεοπρεπέως γε.
Υπατίῃ Πιλάτου ἐπὶ Ποντίου ἡγεμονῆος.
Καί τε παθόντα, ταφέντα, τριήμερον ἐξανιόντα·
Ἐμψυον ὡς τό πάρος τοῦ σήματος οἷα θεόν γε
Ὡς φασιν ὄργια θεῶν, ἐληλυθότα δ' ἄν Ὀλύμπους.
Καί ξυνεφεζόμενον ἐν δεξιᾷ πατρός ἐοῖτο.
Καί πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης ὄφρα δικάσῃ
Ζῶντας ὁμοῦ νεκύεσσι, τέλος οὐ βασιλείης οὐκ ἔσται.
Καί ζωοποιέον πνεῦμα καί κύριον, ἡγαθέον τε.
Καί προϊόν πατρόθεν καί ἀνεκφοίτητον ὑπάρχον.
Τό σύν πατρί υἱέι τε συνεζόμενον φιλοτίμως
Καί συμπροσκυνούμενον φυλῆς βροτέης ὑπό πάσης.
Τό λαλήσαν ἐσσόμενα θεσπεσίων διά προφητῶν.
Εἰς οἶην ὀλικὴν καί ἀποστολικὴν ἐκκλησίην.
Χῶμολογέω βάπτισμα ἐν εἰς ἄφεσιν κακιῶν.
Προσδοκέω νεκύων δε ἀνάστασιν ἀφθορίην τε.
Καί ζωὴν ἀτελεύτητον αἶδιον έσσομένοιο
Παντός αἰῶνος αἰώνων· ἐστὶ Θεῷ χάρις. Ἀμήν.

συνεχίζεται

* * *

Ἡ ἀντιμετώπιση τῶν αἱρέσεων καὶ τῶν σχισμάτων ἀπὸ τοὺς Πατέρες καὶ ἐκκλησιαστικούς συγγραφεῖς τῶν τριῶν πρώτων αἰῶνων

Τοῦ Πανοσιολ. Αρχιμ. Διονυσίου Χατζηπαντανίου, Δρος Θεολογίας
Μέρος 4ον

(Ε΄) Ἁγία Γραφή

Τὸ «κατὰ τὰς γραφάς» ποὺ ὁμολογοῦμε καὶ στὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως, εἶναι μία πληροφορία ποὺ παραλαμβάνεται καὶ παραδίδεται, γι' αὐτὸ δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἔχει κύρος ἔξω ἀπὸ τὸν χῶρο τῆς παραλαβῆς καὶ τῆς παράδοσης, ὃ ὁποῖος δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι κανεὶς ἄλλος ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως τονίζει ὁ Παῦλος στοὺς Κορινθίους (Α΄ Κορ. 15,3-4). Οἱ Ἀπόστολοι, δὲν εἶχαν σκοπὸ νὰ καταγράψουν τὴν διδασκαλία τοῦ Χριστοῦ, ὅμως ἡ Ἐκκλησία ἦταν ἐκεῖνη ποὺ ζήτησε ἀπὸ τοὺς τέσσερεις Εὐαγγελιστὲς νὰ συγγράψουν Εὐαγγέλιο, ἐπειδὴ ἤθελε καὶ καταγεγραμμένη τὴν ἄγραφη διδασκαλία τοῦ θείου κηρύγματος. Ἀκόμη δὲ καὶ οἱ Ἐπιστολὲς τοῦ Παύλου καὶ οἱ λεγόμενες Καθολικὲς ἀπεστάλησαν στὶς ἐκκλησιαστικὲς κοινότητες γιὰ νὰ διευθετήσουν σοβαρὰ θέματα ποὺ εἶχαν προκύψει. Κατόπιν ἡ Ἐκκλησία, ἀφοῦ ἡ Γραφή γράφτηκε ἐντὸς τῆς καὶ γιὰ χάρη τῆς, ἔδωσε μαρτυρία καὶ ἐγγύηση γιὰ τὴν ἀποστολικὴ τῆς ἀuthenticότητα. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ φράση τοῦ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγελίου: «Οὗτός ἐστιν ὁ μαθητὴς ὁ μαρτυρῶν περὶ τούτων καὶ γράψας ταῦτα καὶ εἶδωμεν ὅτι ἀληθὴς αὐτοῦ ἡ μαρτυρία ἐστίν» (21,24).

Ἦδη κατὰ τὴν ἀποστολικὴ ἐποχὴ ἐμφανίσθηκαν αἱρετικοὶ ποὺ ἐπιχείρησαν μέσῳ τῆς προσωπικῆς τους «αὐθεντίας» νὰ παρερμηνεύσουν τὶς Γραφές καὶ νὰ νοθεύσουν τὸ ἀuthenticὸ εὐαγγελικὸ μῆνυμα παραπλανώντας τὸν λαὸ τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Ἀπόστολος Πέτρος στὴν Β΄ Καθολικὴ Ἐπιστολὴ πρῶτος ἐπισημαίνει τὸ γεγονὸς τῆς ἐκούσιας διαστρέβλωσης ἀπὸ κάποιους, ὄχι μόνον τῶν βιβλίων τῆς μέχρι τότε ὑπάρχουσας Γραφῆς, τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, ἀλλὰ καὶ τῶν πρώτων κειμένων τῆς Καινῆς Διαθήκης ποὺ εἶναι οἱ ἐπιστολὲς τοῦ Ἀπ. Παύλου. Ἡ Ἐκκλησία, στὴν ἐπιχείρηση τῶν αἱρετικῶν, εἴτε προσεταιρισμοῦ καὶ ἀπόρριψης τῆς Ἁγίας Γραφῆς, εἴτε διαστρέβλωσης, ἀπόρριψης καὶ παρερμηνείας φράσεων τῆς ἀπάντησε ὅτι Ἐκεῖνη εἶναι ὁ δημιουργός, ὁ μόνος «ἰδιοκτήτης» καὶ κατὰ συνέπεια ὁ μοναδικὸς ἀuthenticὸς γνώστης καὶ ἐρμηνευτὴς τοῦ νοήματος ὄλων τῶν κειμένων τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, τὰ ὁποῖα ἐκφράζουν ἀπόλυτα τὴν πίστη καὶ τὴν ἐμπειρία τῆς Ἄλλωστε, εἶναι ἡ ἴδια ποὺ τὰ βεβαίωσε ὡς θεόπνευστα, ἐμπνευσμένα δηλαδὴ ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, τὸ ὁποῖο εἶναι αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ Πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας.

Πρῶτος ὁ Τερτυλλιανὸς χρησιμοποιοεῖ τὴν νομικὴ ἀρχὴ praescriptio longi temporis, βάσει τῆς ὁποίας ἡ κατοχὴ ἐνὸς κτήματος γιὰ μακρὸ χρονικὸ διάστημα δίδει στὸν κάτοχο νομικὰ δικαιώματα, γι' αὐτὸ καὶ τονίζει ὅτι ἀφοῦ οἱ αἱρετικοὶ δὲν εἶναι Χριστιανοί, δὲν ἔχουν ἀποκτήσει τὸ δικαίωμα στὶς Χρι-

στιανικές Γραφές. Δίδοντας μάλιστα προτεραιότητα στην αλήθεια, στην πίστη και στην διδασκαλία γράφει ότι όπου θα παρουσιαστεί ότι ανήκουν ο πραγματικός Χριστιανικός κανόνας και η πίστη, εκεί ομοίως θα ανήκουν και οι Γραφές και ως εκ τούτου και οι παρουσιάσεις τους καθώς και όλες οι Χριστιανικές παραδόσεις.

Οι αίρετικοί, δηλαδή οι εκτός Εκκλησίας, μη κατέχοντας το Άγιο Πνεύμα, τον πραγματικό Χριστιανικό κανόνα της αληθείας, την όρθη πίστη και την Αποστολική Παράδοση δεν μπορούν να εισέλθουν στον νοῦ της Αγίας Γραφής, αφού δεν έχουν την βαθειά ριζωμένη στο αποστολικό μήνυμα ή κήρυγμα πίστη της Εκκλησίας. Γι' αυτό, ενώ εκείνοι βασιζόμενοι σε μεμονωμένα κείμενα, στα δικά τους κριτήρια και στην προσωπική τους αὐθεντία την ἐρμηνεύουν ἀλαζονικὰ καὶ κατὰ τὸ δοκοῦν, οἱ Χριστιανοὶ ποὺ ἐπιθυμοῦν νὰ γίνουν ἐρμηνευτὲς τῶν Γραφῶν, ὀφείλουν ν' ἀκολουθοῦν ὑποχρεωτικὰ τρία βήματα: Νὰ δείχνουν μεγάλη προσοχή στην ἀνάγνωση, νὰ διαβάζουν μετὰ πίστεως καὶ νὰ προσεύχονται.

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ ὄλοι οἱ Πατέρες διδάσκουν ὅτι ἡ ἐρμηνεία τῆς Γραφῆς εἶναι χάρισμα καὶ μάλιστα λέγεται «προφητικὸ χάρισμα». Αὐτὸ τὸ χάρισμα τῆς ἐρμηνείας τῶν θείων Γραφῶν σπάνια δίδεται σὲ κάποιον ἄνθρωπο καὶ σίγουρα ὄχι σὲ κάποιον ποὺ εἶναι αἰρετικὸς, ἀφοῦ αὐτὸς δὲν ἀναζητεῖ τί λέγουν οἱ θεῖες Γραφές, ἀλλὰ τὸν τρόπο νὰ βρεῖ κατάλληλο σχῆμα συλλογισμοῦ, οὕτως ὥστε νὰ στηρίξει τὴν ἀθεΐα του. Ἔτσι, κατὰ γενικὴ ὁμολογία ὁ κάθε αἰρετικὸς «τῶν εὐαγγελίων καὶ τοῦ ἀποστόλου τὰ ἀρέσκοντα αὐτῷ αἰρεῖται», ἐνῶ γιὰ τὸν Τερτυλλιανὸ αὐτὸ ποὺ εἶναι ἀρχὴ γιὰ ὄλους τοὺς αἰρετικούς, εἶναι ὅτι ἀφοῦ βροῦν λίγες μαρτυρίες μέσα στὸ γενικὸ πλῆθος τῶν Γραφῶν, ἐπίμονα προβάλλουν τὰ λίγα ἐναντὶ τῶν πολλῶν καὶ θεωροῦν ὡς δεδομένα τὰ νεώτερα ἐναντὶ τῶν πρῶτων.

Τὴν ἀρχαία καὶ ἐν πολλοῖς παραδεκτὴ τακτικὴ τῆς ἀπόκρυψης τοῦ πραγματικοῦ ὀνόματος τοῦ συγγραφέα ἐνὸς ἔργου καὶ τῆς ρητῆς ἀπόδοσης τοῦ ἔργου αὐτοῦ σὲ μία γνωστὴ μορφή τοῦ παρελθόντος, χρησιμοποίησαν θετικὰ μὲν κάποιοι ἐκκλησιαστικοὶ (Διδαχὴ Ἀποστόλων, Ἐπιστολὴ Βαρνάβα, Ποιμὴν Ἑρμᾶ κλπ.), ἀρνητικὰ δὲ οἱ Γνωστικοί, οἱ ὁποῖοι «ἀμύθητον πλῆθος ἀποκρύφων καὶ νόθων γραφῶν ἐπλασαν εἰς κατάπληξιν τῶν ἀνοήτων». Ἡ Ἐκκλησία καὶ πάλι ἦταν αὐτή, ἡ ὁποία ἐπέλεξε καὶ κράτησε ἀνάμεσα στὸ πλῆθος τῶν συγγραφῶν ἐκεῖνες ποὺ εἶναι θεόπνευστες, θέτοντας σ' αὐτὲς τὴν σφραγίδα τῆς αἰωνιότητος καὶ παρέχοντας τὴν ἐγγύησή της. Ἔτσι, διαμορφώνοντας ἀρκετὰ νωρὶς τὸν λεγόμενο Κανόνα τῆς Αγίας Γραφῆς, ξεχώρισε μὲ τὴν καθοδήγηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὰ γνήσια ἀπὸ τὰ αἰρετικὰ ἀπόκρυφα βιβλία, χρησιμοποιώντας τέσσερα κριτήρια. 1) Ἡ προέλευσή τους νὰ εἶναι ἀπὸ κάποιον Προφήτη ἢ Ἀπόστολο ἢ μαθητὴ τους ἢ κάποιον θεόπνευστο ἄνδρα. 2) Ἡ γνώση τους ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους. 3) Ἡ ὀρθοδοξία τους. 4) Ἡ χρῆση τους ἀπὸ τὶς Ἐκκλησίες. Γι' αὐτὸ καὶ ἐμμένοντας στὰ κριτήρια αὐτά, δὲν τὴν ἐνδιέφε-

ρε εάν ένα βιβλίο προήλθε πράγματι από την γραφίδα του Προφήτη ή του Αποστόλου.

(ΣΤ') Ἱερὰ Παράδοση

Ὅπως «ἡ Ἁγία Γραφή γεννᾶται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν», παρομοίως καὶ ἡ Παράδοση γεννᾶται στὴν Ἐκκλησία καὶ προσδιορίζεται ἀπὸ αὐτήν. «Ἀρχίζει καὶ αὐτὴ ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους καὶ δι' αὐτῶν ἐκ τοῦ ἐμπνέοντος Πνεύματος» καὶ κατὰ συνέπεια ἀμφοτέρως ἔχουν ὡς ὄρο καὶ σφραγίδα τὴν Ἐκκλησία, τονίζει ὁ π. Δημήτριος Στανιλοάε. Αὐτὸ τὸ ἀδιαίρετο τρίπτυχο Ἐκκλησία - Ἁγία Γραφή - Παράδοση εἶναι γιὰ τὸν Εἰρηναῖο «γνώσις ἀληθείας», ἀφοῦ καὶ οἱ τρεῖς εἶναι μορφές τῆς μιᾶς Ἀποκάλυψης, ἐπομένως ἴσης ἀύθεντίας. «Ἡ Ἐκκλησία, εἶναι μὲν "κριτὴς" τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ κρίνει βάσει τοῦ Κανόνος τῆς Γραφῆς καὶ τῆς Παραδόσεως», καὶ ἔτσι δὲν μπορεῖ νὰ διατυπώσῃ δόγματα, τὰ ὁποῖα δὲν περιέχονται σ' αὐτὲς ἢ ἀντιφάσκουν πρὸς μίαν ἐξ αὐτῶν. Ὁ Νριγένης φέροντας ὡς παράδειγμα τὸ αἰρετικὸ δόγμα τῆς μετενσάρκωσης, ἐπισημαίνει χαρακτηριστικὰ ὅτι εἶναι ἀλλότριον τῆς Ἐκκλησίας, γιατί οὔτε παραδόθηκε ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους, οὔτε καὶ ὑπάρχει κάπου στὶς Γραφές.

Τὴν ἀλήθεια - διδασκαλία τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ λοιπὸν ποὺ παρέλαβαν ἀπὸ τὸν Χριστό, παρέδωσαν οἱ Ἀπόστολοι στὴν Ἐκκλησία Του καὶ ἐκείνη μὲ τὴν σειρά τῆς τὴν παραδίδει στὰ τέκνα τῆς γιὰ νὰ τὴν ἀντιπαραβάλλουν πρὸς ὄλους τοὺς αἰρετικούς, ὅπως πολὺ χαρακτηριστικὰ ἀναφέρει ὁ Ἁγ. Εἰρηναῖος ἐπίσκοπος Λυῶνος. Παράδοση λοιπὸν, εἶναι ἡ ἀλήθεια, ἡ Ἀποκάλυψη ποὺ οἱ Ἀπόστολοι παρέλαβαν ἀπὸ τὸν Θεό, γνώρισαν οἱ ἴδιοι ἐμπειρικὰ καὶ παρέδωσαν στοὺς μαθητές τους, οἱ ὁποῖοι ὀφείλουν νὰ τὴν διαφυλάξουν καὶ νὰ τὴν παραδώσουν. Μὲ λίγα λόγια, ὁ ἕνας καὶ μοναδικὸς σκοπὸς τόσο τῆς Γραφῆς ὅσο καὶ τῆς Παράδοσης εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ὅπως τονίζει ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης στοὺς παραλήπτες τῆς Α' Καθολικῆς Ἐπιστολῆς του: Αὐτὸ(ν) ποὺ ὑπῆρχε ἐξ ἀρχῆς, Αὐτὸ(ν) ποὺ ἀκούσαμε, εἶδαμε καὶ ψηλαφήσαμε, γι' Αὐτὸ(ν) καὶ ἐμεῖς σᾶς μαρτυροῦμε, σᾶς κηρύττουμε καὶ σᾶς γράφουμε, οὕτως ὥστε μέσῳ τῆς Μαρτυρίας, τῆς Παράδοσης καὶ τῆς Γραφῆς μας νὰ ἔχετε κοινωνία μεθ' ἡμῶν καὶ χαρὰ πεπληρωμένη.

Μὲ τὸν ὄρο «Ἀποστολικὴ Παράδοση» ἡ Ἐκκλησία ἐννοοῦσε τὴν δογματικὴ διδασκαλία τῆς, τὴν ὁποία οἱ ἀντιγνωστικοὶ ἐκκλησιαστικοὶ ὀνόμαζαν «Κανὸνα τῆς πίστεως» ἢ «Κανὸνα τῆς ἀληθείας» (regula veritatis ἢ regula fidei), ἢ «Νόμο τῆς πίστεως» (lex fidei ἢ regula fidei) ἢ καὶ «ἐκκλησιαστικὸ Κανὸνα», κατὰ τοὺς ἀλεξανδρινοὺς Κλήμεντα καὶ Νριγένη. Ἡ ἔννοια «κανῶν» εἶναι εἰλημμένη ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ζωὴ καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν τεχνικὴ δραστηριότητα καὶ σημαίνει στάθμη καὶ μέτρο εὐθυγράμμισης. Στὴν θεολογικὴ γλῶσσα εἶχε μεταφορικὴ σημασία καὶ προσδιόριζε τὸ μέτρο τῆς ὀρθῆς πίστεως ποὺ εἶχε δοθεῖ στὴν Ἐκκλησία ἀπὸ τοὺς Ἀποστόλους. Ἡ Ἀποστολικὴ Παράδοση, ὁ ὄντως Ἀποστολικὸς Κανὼν πίστεως ἢ ἀληθείας, τὸν ὁποῖο πρῶτος ὁ Ἀπόστολος Ἰωάννης ἐξέφρασε καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν παρέλαβε ἡ

Ἐκκλησία, εἶναι τὸ γεγονός τῆς πίστεως, ὅπως ἐκφράστηκε μέσα στὰ βαπτιστήρια σύμβολα τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν.

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Κανὼν, κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας ἀντιπαρατίθεται πρὸς τὴν ψευδῶνυμο γνώση, παραδίδεται στοὺς πιστοὺς μετὴν κατήχηση καὶ τὴν βάπτισή τους, καὶ ἔτσι ἐκεῖνοι μποροῦν μέσῳ αὐτοῦ νὰ καταλαβαίνουν τὶς Γραφές καὶ ν' ἀναγνωρίζουν τὶς βλασφημίες τῶν αἰρετικῶν. Κρατώντας λοιπὸν οἱ Χριστιανοὶ αὐτὸ τὸν Κανόνα, εὐκόλα ἀποκαλύπτουν τοὺς αἰρετικοὺς ὅτι παρεξέκλιναν ἀπὸ τὴν ἀλήθεια καὶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἕνα καὶ ὑγιῆ Κανόνα τῆς Ἀληθείας. *Ἔτσι, ὅλες οἱ διδασκαλίαι τῶν αἰρέσεων παρεκκλίνουν, ἐπειδὴ αὐτὲς «οὔτε Προφήται ἐκήρυξαν, οὔτε ὁ Κύριος ἐδίδαξεν, οὔτε Ἀπόστολοι παρέδωκαν».*

Οἱ «ξένοι τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ λόγου» αἰρετικοὶ προωθοῦσαν διδασκαλίαι πού ἦσαν ἀντίθετες πρὸς τὴν Παράδοση, ἀφοῦ κατέγραφαν μία θεολογία, ἡ ὁποία στηριζόταν ὄχι στὴν αὐθεντία τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἀποστολικῆς Παράδοσης, ἀλλὰ στὴν ἀτομικὴ αὐθεντία τοῦ αἰρεσιάρχη. Ἐπικαλοῦνταν δύο διαφορετικὰ ἐπιχειρήματα γιὰ τὴν δική τους Παράδοση, εἴτε ὅτι τὴν παρέλαβαν διαδοχικὰ ἀπὸ κάποιον Ἀπόστολο, εἴτε συνηθέστερα ὅτι οἱ Ἀπόστολοι δὲν γνώριζαν τὰ πάντα ἐπιθυμώντας, ἀποβλέποντας μετ' αὐτὸν τὸν τρόπο στὸ νὰ ἀκυρώσουν τὸν Κανόνα τῆς Ἀληθείας. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς Ἀποστολικῆς Παράδοσης - Κανόνα Ἀληθείας, τῶν ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων καὶ τῶν αἰρετικῶν ἐθίμων, εἶναι ὅτι ὁ Νόμος πίστεως (Lex fidei), ὅπως ἀποκαλοῦσε ὁ Τερτυλλιανὸς τὴν δογματικὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, παραμένει ἀπόλυτα σταθερὸς καὶ μὴ ἀναμορφώσιμος, ἐνῶ τὰ λοιπὰ σημεῖα τῆς ὀρθῆς εἶναι ἐπιδεκτικὰ καινοτομιῶν. Τὰ αἰρετικὰ ἔθιμα, ὅσο ἀρχαῖα καὶ νὰ εἶναι, εἶναι ἀπορριπτέα, ἐφ' ὅσον ἡ αἵρεση ἀντιτίθεται στὴν ἀλήθεια.

(Ζ') Λατρεία καὶ μυστήρια

Ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ β' αἰῶνα ὑπάρχουν πληροφορίες ὅτι οἱ αἰρετικοὶ εἶχαν ἰδρύσει τόπους λατρείας, στοὺς ὁποίους τελοῦσαν τὰ μυστήρια καὶ τὶς διάφορες τελετές τους. Οἱ Πατέρες καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς τῶν τριῶν πρώτων αἰώνων, ἀρνοῦνται ὁμόφωνα τὴν ἱερωσύνη τῶν αἰρετικῶν καὶ τῶν σχισματικῶν καὶ τὴν τέλεση ἀπὸ αὐτοὺς ἔγκυρων μυστηρίων. Ἀρκετοὶ μάλιστα ἀπὸ αὐτοὺς συσχετίζουν τὴν Εὐχαριστία μετὸ γεγονός τῆς Ὀρθοδοξίας. Χαρακτηριστικώτατη εἶναι ἡ φράση τοῦ Εἰρηναίου, *«ἡμῖν δὲ σύμφωνος τῇ γνώμῃ ἡ εὐχαριστία, καὶ ἡ εὐχαριστία βεβαιοῖ τὴν γνώμην».* Ἀντίστοιχα καὶ ὁ σύγχρονός του Τερτυλλιανὸς ἀναφέρει ὅτι ἡ πίστις τρέφεται μετὴν Εὐχαριστία, ἐνῶ καταφερόμενος ἐναντίον τοῦ Δοκῆτη Μαρκίωνα, τονίζει ὅτι ἀπὸ τὸ μυστήριον τοῦ Ἄρτου καὶ τοῦ Οἴνου ἀποδεικνύεται ἡ πραγματικότητα τοῦ Σώματος καὶ τοῦ Αἵματος τοῦ Κυρίου, δηλαδὴ τὸ δόγμα τῆς ἐνανθρώπησης, σὲ ἀντίθεση μετὸ φάντασμα τοῦ Μαρκίωνα, ὁ ὁποῖος ὑποστήριζε ὅτι ὁ Χριστὸς ἐγίνε ἀνθρωπος φαινομενικά.

Ἡ αἵρεση ἀπὸ τὰ μέσα λοιπὸν τοῦ β' αἰῶνα χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν τάση τῆς ἐκκλησιαστικῆς μορφοποίησης. Οἱ αἰρετικοὶ συγκρότησαν

ιδιαίτερες ἐκκλησιαστικὲς κοινότητες μὲ ἱερατεῖο (ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους καὶ διακόνους) κατὰ τὸ πρότυπο τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, μὲ ἀποτέλεσμα μὲ τὴν ἀνατολὴ τοῦ γ' αἰῶνα νὰ ἐμφανίζεται καὶ τὸ σοβαρὸ ἐκκλησιαστικὸ ζήτημα ὡς πρὸς τὴν ἐγκυρότητα τοῦ μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος τῶν αἰρετικῶν καὶ τῶν σχισματικῶν. Γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τέθηκε τὸ ζήτημα, μὲ ἀφορμὴ τὴν ἐπιστροφὴ τῶν αἰρετικῶν χωρὶς τὴν ἐπανάληψη τοῦ μυστηρίου τοῦ βαπτίσματος.

Μέχρι καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ γ' αἰῶνα, κανεὶς αἰρετικὸς δὲν βάπτιζε «εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος». Ἀπὸ τότε, Μοναρχιανοί, μετριοπαθεῖς Μοντανιστὲς καὶ κάποιες ὁμάδες Γνωστικῶν, βάπτιζαν χρησιμοποιοῦντας τὸν ἐκκλησιαστικὸ τύπο. Οἱ σφοδρὲς βαπτισματικὲς ἐριδες μεταξὺ τῶν ἐτῶν 254-257 περὶ ἐγκυρότητα ἢ μὴ τοῦ βαπτίσματος αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν βρίσκουν καὶ τὶς δύο ἀντιμαχόμενες πλευρὲς ἐνώπιον τοῦ δεδομένου, τὸ ὁποῖο ὁ Κάλλιστος Ρώμης καὶ οἱ τοπικὲς σύνοδοι τῆς Β. Ἀφρικῆς καὶ τῆς Μ. Ἀσίας εἶχαν διαμορφώσει κατὰ τὴν δεκαετία 220-230. Ὁ Ἅγ. Στέφανος Ρώμης καὶ ὁ ἀφρικανὸς συγγραφέας τοῦ ἔργου *De rebaptismate* ἀκολούθησαν τὴν ἐπιεικῆ γραμμὴ τοῦ Καλλίστου ἐκφράζοντας ἀτυχῆ θεολογικὰ ἐπιχειρήματα, ἐνῶ ὁ Ἅγ. Κυπριανὸς Καρθαγένης καὶ ὁ Ἅγ. Φιρμιλιανὸς Καισαρείας ἀκολούθησαν τὴν αὐστηρὴ γραμμὴ τῶν τοπικῶν συνόδων τῆς Β. Ἀφρικῆς καὶ τῆς Μ. Ἀσίας. Ἀμέσως μετὰ τὴν λήξη τῶν ἐρίδων αὐτῶν, οἱ Ἅγιοι Ἐύστος Β' Ρώμης καὶ Διονύσιος Ἀλεξανδρείας ἀκολούθησαν μία μέση ὁδὸ, ἢ ὁποία ἦταν πρὸ κοντὰ στὸ συγγραφέα τοῦ ἔργου *De rebaptismate*, χωρὶς ὅμως ν' ἀκολουθήσουν τὴν ἐπιχειρηματολογία του. Ἀποδέχονταν μὲ ἐπίθεση χειρῶν καὶ ἄνευ βαπτίσματος ὁποιοὺς αἰρετικοὺς πίστευαν ὀρθόδοξα στὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας (Ἁγία Τριάδα καὶ ἐνανθρώπησι τοῦ Λόγου) καὶ ἦσαν βαπτισμένοι στὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Τριάδας, καὶ βάπτιζαν (ὄχι ἀνα-βάπτιζαν) ὁποιοὺς δὲν τηροῦσαν τὰ παραπάνω.

Παρ' ὅλες τὶς διαφοροποιήσεις, ἡ ἐκκλησιαστικὴ παράδοσι παραμένει μέχρι καὶ σήμερα σταθερότατη στὴν διδασκαλία τῶν Ἁγίων Κυπριανοῦ καὶ Φιρμιλιανοῦ, ὅτι ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας δὲν ὑπάρχουν ἐγκυρα μυστήρια. Ἀπόδειξη αὐτοῦ εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι πάντοτε ἡ ὅλη προβληματικὴ γιὰ τὴν ἀποδοχὴ ἢ μὴ τῶν μυστηρίων αἰρετικῶν καὶ σχισματικῶν δὲν ἀγγίζει ὅλα τὰ μυστήρια καὶ τὴν ἱερωσύνη τους, ἀλλὰ μόνο τὸ Βάπτισμα, τὸ ὁποῖο καὶ αὐτὸ θεωρεῖται γιὰ λόγους οἰκονομίας ἀπλῶς ἀποδεκτὸ - ὄχι ἐγκυρο - καὶ μόνο σὲ περίπτωσι ἐκφρασις αἰτήματος εἰσόδου ἐνὸς αἰρετικοῦ ἢ σχισματικοῦ στὴν Ἐκκλησία. Ἐπομένως, εἴτε κατὰ τὸν γ' αἰῶνα, εἴτε στὶς Οἰκουμενικὲς Συνόδους, εἴτε καὶ σήμερα, τὸ θέμα περὶ μυστηριολογίας τῶν αἰρετικῶν καὶ τῶν σχισματικῶν ἀναμφισβήτητα περιστρέφεται μόνο στὴν περίπτωσι ἐπιστροφῆς τους στὴν Ἐκκλησία καὶ δὲν συνεπάγεται ἐπ' οὐδενὶ καὶ τὴν «κοινωνία ἐν τοῖς μυστηρίοις», ἢ ὁποία προϋποθέτει ἀπαραιτήτως τὴν ἀποδοχὴ καὶ τῆς κοινῆς πίστις καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παράδοσις καὶ ζωῆς.

Ἡ Βασίλειος Στοά καί ἡ σύνθεση τοῦ μνημειακοῦ κέντρου τῆς Κωνσταντινούπολης.

Τοπογραφία, λειτουργίες, συμβολισμοί.

*Υπό τοῦ κ. Δημητρίου Θ. Χατζηλαζάρου. Διδακτορική διατριβή,
Ἐθνικό καί Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, 2016. - Συμπεράσματα*

Ἡ Κωνσταντινούπολη ὑπῆρξε ἡ τελευταία βασιλική Πόλη καί συγχρόνως ἕνα ἀπό τά σημαντικότερα πολεοδομικά ἐγχειρήματα τοῦ ἑλληνορωμαϊκοῦ κόσμου. Ἰδρύθηκε ὡς ὀπτικό σύμβολο τῆς Νίκης τοῦ Κωνσταντίνου καί τῆς ἐπανένωσης τῆς αὐτοκρατορίας, στήν περιοχή, ὅπου ὀλοκληρώθηκε ὁ ἀγώνας γιά τή μονοκρατορία. Ἡ ἴδρυσή της συνδέθηκε μέ μία ἀλλαγὴ στήν ἀντίληψη τοῦ χαρακτῆρα τῆς αὐτοκρατορικής ἐξουσίας μέ ἐπιρροές ἀπό τήν παράδοση τῆς ἑλληνιστικῆς βασιλείας, πού ἀπηχοῦνται στήν αὐτοκρατορική ἐθιμοτυπία καί εἰκονογραφία. Ὁ ἐπανασχεδιασμός καί ἡ ἐπέκταση τοῦ πολεοδομικοῦ ἴστου τοῦ περιφερειακοῦ κέντρου τοῦ ἀρχαίου Βυζαντίου ὑλοποιήθηκε ἀπό τόν Κωνσταντῖνο καί τούς ἐπιτελεῖς του μέ βάση τήν ἑλληνορωμαϊκή πολεοδομική καί ἀνακτορική παράδοση. Μία ἀπό τίς ριζοσπαστικότερες ὀπτικά καί συμβολικά ἐπεμβάσεις τους ὑπῆρξε ἡ μετατόπιση τοῦ μνημειακοῦ κέντρου τῆς Πόλης ἀπό τό ἀρχαῖο Στρατήγιο στό ἄμεσο περιβάλλον τῶν ἀνακτόρων.

Στόν χῶρο αὐτό διαμορφώθηκε μέ ἐπίκεντρο τό Ἱερό Παλάτιο ἕνα μνημειακό συγκρότημα πού περιλάμβανε τά σημαντικότερα δημόσια οἰκοδομήματα τῆς Πόλης καί φιλοξενοῦσε τίς κυριότερες λειτουργίες τοῦ δημόσιου βίου. Ἡ τοπογραφική καί ἀρχαιολογική ἔρευνα ἐπιχείρησε νά ἀποκαταστήσει τήν τοπογραφική διαμόρφωση καί τήν οἰκοδομική ἐξέλιξη τοῦ χώρου αὐτοῦ χωρίς νά ἀναζητήσει τή σχέση του μέ τήν πολεοδομική καί ἀνακτορική παράδοση τοῦ ἑλληνορωμαϊκοῦ κόσμου. Ὡστόσο, οἱ πηγές πού περιγράφουν τό οἰκοδομικό πρόγραμμα τοῦ Κωνσταντίνου καί ἡ *Notitia Urbis* ἀπηχοῦν ἕνα συνεπές ἐγχείρημα προσομοίωσης τοῦ μνημειακοῦ τοπίου τῆς Νέας Ρώμης μέ ἐκεῖνο τῆς Παλαιᾶς.

Τά κύρια μνημειακά συστατικά πού παρατέθηκαν στό αὐτοκρατορικό κέντρο τῆς Κωνσταντινούπολης ὑπῆρξαν τό Ἀνάκτορο, ἡ κατοικία τοῦ αὐτοκράτορα καί ἔδρα τοῦ διοικητικοῦ μηχανισμοῦ, ὁ χῶρος δημόσιας ἐπικοινωνίας μέ τόν λαό (Ἰππόδρομος), καθὼς καί τό πολιτικό καί θρησκευτικό κέντρο τῆς Πόλης καί τῆς αὐτοκρατορίας (Σύγκλητος - Ἁγία Σοφία). Τά συστατικά αὐτά συνδέουν τήν τοπογραφική σύνθεση τοῦ ἀνακτορικοῦ συγκροτήματος τῆς Κωνσταντινούπολης καί τοῦ ἄμεσου περιβάλλοντός του μέ τήν παράδοση τῶν ἀνακτορικῶν συγκροτημάτων τῶν μεγάλων βασιλικῶν πόλεων τοῦ ἑλληνιστικοῦ-ἑλληνορωμαϊκοῦ κόσμου, τῆς Ἀλεξάνδρειας, τῆς Περγάμου καί κυρίως τῆς Παλαιᾶς Ρώμης, γεγονός πού ἀπηχεῖ σαφεῖς βασιλικές, δυναστικές ἀξιώσεις. Συγχρόνως τήν ἀπομακρύνουν ἀπό τήν παράδοση τῶν τετραρχικῶν ἐδρῶν μέ τήν ὁποία συνδέεται μέχρι σήμερα ἀπό τήν ἔρευνα.

Επιπλέον, διακρίνεται ένα συνειδητό έγχείρημα όπτικής προσομοίωσης του δημόσιου χώρου του μνημειακού κέντρου της Κωνσταντινούπολης επάνω στον άξονα Συγκλήτου, Αύγουσταίου, Βασιλικής, με μία συμβολική εικόνα του άρχετου που Forum Romanum μέσω της αναπαραγωγής μνημείων-συμβόλων και της εικονογραφικής γλώσσας του μνημειακού διακόσμου. Η τετράστωη Βασιλική ή Βασίλειος Στοά συμπλήρωνε με την παρουσία και τά λειτουργικά χαρακτηριστικά της ένα από τα πλέον απαραίτητα μνημειακά συστατικά του ρωμαϊκού Forum. Η συμβολική αυτή εικόνα ολοκληρωνόταν με την ανέγερση σε κεντρική θέση και άμεση τοπογραφική σχέση του Πρώτου Ίερού της Πόλης, του ναού της Σοφίας του Θεού.

Τό αυτοκρατορικό συγκρότημα της Νέας Ρώμης με τον εικονογραφικό διάκοσμό του διακήρυσσε τά σημαντικότερα πρότυπα της έλληνορωμαϊκής παράδοσης, τή ρωμαϊκή Δύναμη-Νίκη και την έλληνική Σοφία-Παιδεία, πού κληρονόμησε ή Πόλη. Ίδιαίτερα τό εικονογραφικό πρόγραμμα της Συγκλήτου αποτύπωνε την προγραμματική βούληση της Κωνσταντινείας δυναστείας νά αναδειχτεί ή Πόλη σε οικουμενικό κέντρο φιλοσοφίας και σε νέα πνευματική Μητρόπολη του έλληνορωμαϊκού κόσμου. Η ύλοποίηση αυτής της αξίωσης συνδέεται με τή Βασιλική ή Βασίλειο Στοά ως έδρα των Παιδευτηρίων και της δημόσιας Βιβλιοθήκης, ακόμη των Δικαστηρίων και του Τυχαίου της Πόλης.

Μέσα από την επανεξέταση των πηγών και την ανασύνθεση των τοπογραφικών δεδομένων προκύπτει ότι τό μεγάλο αυτό τετράστωο οικοδόμημα με τον πολυλειτουργικό χαρακτήρα και τίς πολλές όνομασίες ταυτίζεται με τή Μεγίστη Τετράστωο Αγορά ή Τετράστωο του Ζευξίππου. Η Αγορά διαμορφώθηκε πιθανώς κατά τή ρωμαϊκή περίοδο με άρχικό πυρήνα μία επιβλητική στοά των Έλληνιστικών χρόνων και αποτέλεσε ένα από τά σημαντικότερα μνημεία του άρχαίου Βυζαντίου με έπιβλητική πρόσοψη προς την κάτω πόλη και τά Στενά του Βοσπόρου. Η απόφαση του Κωνσταντίνου νά διαμορφώσει τό αυτοκρατορικό μνημειακό κέντρο της Πόλης του στην ευρύτερη περιοχή γύρω από την Αγορά όδήγησε στον λειτουργικό επαναπροσδιορισμό της με τή χωροθέτηση των Παιδευτηρίων στην έπιβλητική βόρεια στοά και των Δικαστηρίων στη νότια, ενώ ή ανατολική και ή δυτική στοές της φιλοξένησαν χώρους έστίασης. Σε ναΐσκους στίς άκρες της βόρειας στοάς του μνημείου τοποθετήθηκαν αγάλματα της θεάς Ρώμης και της Τύχης της Κωνσταντινούπολης, τά όποία αποτύπωναν την πρόθεση του Κωνσταντίνου ως νέου οικιστή νά επανιδρύσει την Πόλη ως Νέα Ρώμη. Τά δύο αγάλματα άπεικονίστηκαν στην όπίσθια όψη των αναμνηστικών μεταλλίων των έγκαινίων της Πόλης πίσω από την έστεμμένη με τό πολυποίκιλο διάδημα κεφαλή του αυτοκράτορα. Κατά τίς βασιλείες του Κωνσταντίου και του Ίουλιανού ή Αγορά ανακαινίστηκε πολυτελώς και μετονομάστηκε σε Βασίλειο Στοά, ενώ ύλοποιήθηκε ή ανέγερση της δημόσιας Βιβλιοθήκης και ξεκίνησε ή συγκρότηση της συλλογής χειρογράφων της άρχαίας γραμματείας. Μέσα από αυτή την διαδικασία τό τετρά-

στω του Βυζαντίου συνδέθηκε με την παράδοση των λειτουργικών πολυχώρων του ρωμαϊκού Φόρουμ προσδίδοντας στο αυτοκρατορικό κέντρο της Κωνσταντινούπολης ένα απαραίτητο μνημειακό συστατικό.

Τό μεγάλο παιδευτικό έγχείρημα που έλαβε χώρα στο συγκρότημα της Βασιλικής Στοάς από την Κωνσταντινεία δυναστεία με την ίδρυση των Παιδευτηρίων και τη συγκρότηση της Βιβλιοθήκης συνδέεται με την αυτοκρατορική βούληση που εξέφρασε ρητά ο Κωνσταντίνος, ή Πόλη να αναδειχθεί σε οικουμενικό κέντρο φιλοσοφίας. Συγχρόνως, τό συγκρότημα αυτό στο άμεσο περιβάλλον του Ίεροῦ Παλατίου άπηχεί την παραδοσιακή σχέση των έλληνοιστικών άνακτόρων με τά ιδρύματα συγκέντρωσης της άρχαίας σοφίας και ειδικότερα τη σχέση του Άλεξανδρινοῦ Μουσείου και της Βιβλιοθήκης με τά Άνάκτορα των Πτολεμαίων. Η γειτνίαση της παιδευτικής λειτουργίας με τη δυνατότητα σωματικής άσκησης και άναψυχής στο γειτονικό Γυμνάσιο-Θέρμες του Ζευξίππου διαφωτίζει τη σημασία του εικονογραφικού διακόσμου του τελευταίου και υποδεικνύει την άμεση σχέση του με τό παιδευτικό έγχείρημα.

Η έπανεξέταση του έκπαιδευτικού νόμου του 425 έπιβεβαιώνει ότι τά Παιδευτήρια της Βασιλείου Στοάς άναβαθμίστηκαν με τη σύσταση 31 καθηγητικών έδρων υπό την άμεση αυτοκρατορική προστασία. Άντίστοιχα και τά δικαστήρια άναδιοργανώθηκαν από τον Ίουστινιανό με τη συγκρότηση ενός μόνιμου σώματος 12 αυτοκρατορικών (θείων) δικαστών. Η παρουσία του Τυχάιου στη βόρεια Στοά συμπλήρωνε τον λειτουργικό χαρακτήρα της Βασιλικής με τά σύμβολα της Εϋημερίας της Πόλης, τά όποια με εξαίρεση τό σύντομο διάστημα της βασιλείας του Ίουλιανού δέν ένόχλησαν τη χριστιανική κοινότητα της Κωνσταντινούπολης. Η παρουσία των αυτοκρατορικών Παιδευτηρίων και Δικαστηρίων μαζί με τά σύμβολα της εϋημερίας στη Στοά του Βασιλέως άναδεικνυε τη μεγάλη σημασία τους για την αυτοκρατορική ιδεολογία και την κεντρική θέση τους στη λειτουργική και συμβολική σύνθεση του μνημειακού κέντρου. Η άναθεώρηση του άφηγήματος της καταστροφής του Οίκουμεινικού διδασκαλείου από τον Λέοντα Γ' ως καταγραφής μιās άνάμνησης της συλλογικής μνήμης της Κωνσταντινούπολης υποδεικνύει την διατήρηση των αυτοκρατορικών ιδρυμάτων της Βασιλικής σε λειτουργία μέχρι την καταστροφή του μνημείου κατά τον 8ο αιώνα. Τό γεγονός ότι ή παιδεία και ή δικαιοσύνη άποτελοῦσαν σημαντικά λειτουργικά συστατικά της σύνθεσης του αυτοκρατορικού κέντρου έπιβεβαιώνει όχι μόνο ή παραμονή τους στο μνημείο μέχρι την Εικονομαχία, αλλά και μετά από αυτήν, ή έπαναστάσή τους ως αυτοκρατορικών έγχειρημάτων στην ίδια περιοχή και μάλιστα γύρω από την έρευνημένη Βασιλική Στοά.

Η κεντρική θέση της έννοιας της σοφίας-παιδείας στη λειτουργική και συμβολική σύνθεση του μνημειακού κέντρου της Κωνσταντινούπολης σχετίζεται άμεσα με τίς ιδεολογικές ζυμώσεις, που έλαβαν χώρα στο πεδίο της αυτοκρατορικής ιδεολογίας μετά την άνάδειξη του Ίησού Χριστού σε προστάτη Θεό της αυτοκρα-

τορίας στην θέση του Διός-Jupiter. Κατά τη βασιλεία του Μ. Κωνσταντίνου επιχειρήθηκε μία σύνθεση της έλληνορωμαϊκής και της ιουδαιοχριστιανικής αντίληψης για τη σοφία και τη σχέση της με τη βασιλεία. Βασικοί εκφραστές της υπήρξαν σέ επίπεδο αυτοκρατορικής ιδεολογίας ο ίδιος ο Κωνσταντίνος και ο επίσκοπος Ευσέβιος. Η διεργασία αυτή διαδραματίστηκε με φόντο τη θεολογική διαμάχη για τον Χριστό ως αληθινή Σοφία του Πατέρα, που προκάλεσε ή αίρεση του Άρειου. Ο Ευσέβιος συσχέτισε τη Σοφία του Θεού με τό πρόσωπο του Κωνσταντίνου και δήλωσε ότι ο αυτοκράτορας αφιέρωσε την Πόλη του στη Θεία Σοφία. Έγκωμιασε τον Κωνσταντίνο ως φιλόσοφο-βασυλιά συνδέοντας την παράδοση της πλατωνικής και της μετέπειτα έλληνορωμαϊκής πολιτικής φιλοσοφίας με τη χριστιανική (άρειανίζουσα) θεολογία του. Ο Κωνσταντίνος είχε ήδη αναδείξει τη σχέση της πλατωνικής φιλοσοφίας με τη χριστιανική διδασκαλία ως ένα γόνιμο πεδίο σύνθεσης της έλληνορωμαϊκής με την ιουδαιοχριστιανική παράδοση. Η ιδεολογική αυτή αναζήτηση συνεχίστηκε από τον Κωνσταντίνο και τον Θεμιστιο. Η βούληση του χριστιανού (άρειανόφρονα) αυτοκράτορα νά αναδείξει την Πόλη σέ οικουμενικό κέντρο φιλοσοφίας και ο χαρακτήρας της διακυβέρνησής του επαινέθηκαν από τον έθνικό φιλόσοφο Θεμιστιο ως ενσάρκωση του ιδανικού του φιλοσόφου-βασυλιά και ύλοποίηση του προτύπου της πλατωνικής Πολιτείας, που ανέδειξαν την Κωνσταντινούπολη σέ πλατωνική Καλλιπολη.

Οι ιδεολογικές αυτές ζυμώσεις επηρέασαν τη λειτουργική και συμβολική σύνθεση του μνημειακού κέντρου της Πόλης με την προβολή των συμβόλων της σοφίας δίπλα σέ εκείνα της βασιλείας. Η χωροθέτηση των Παιδευτηρίων και της δημόσιας Βιβλιοθήκης στη Βασίλειο Στοά πλαισιωνόταν από τον εικονογραφικό διάκοσμο της Συγκλήτου και των Θερωών του Ζευξίππου, που πρόβαλαν τά σύμβολα της έλληνορωμαϊκής σοφίας, την Αθηνά και τίς Μούσες. Η έννοια της σοφίας κορυφωνόταν στην περιοχή του μνημειακού κέντρου, με την αφιέρωση του καθεδρικού ναού της Πόλης στη Σοφία του Θεού, γεγονός μοναδικό στον αρχαίο κόσμο. Η παράθεση των συμβόλων της σοφίας κατά την έλληνορωμαϊκή και την ιουδαιοχριστιανική παράδοση στό άμεσο περιβάλλον των ανακτόρων κατέστησε τη σχέση της σοφίας με τη βασιλεία σέ βασικό πεδίο σύνθεσης των δύο αυτών σημαντικών πνευματικών παραδόσεων. Επιρροές από δύο σημαντικά κείμενα, την Πολιτεία του Πλάτωνα και την Σοφία του Σολομώντα, που παρουσιάζουν ιδεολογικές αναλογίες στην προσέγγιση της σχέσης σοφίας και βασιλείας, προβάλλουν την έννοια της σοφίας σέ κεντρική ιδέα στό άμεσο περιβάλλον των ανακτόρων και στό πρόσωπο του αυτοκράτορα. Η Μούσα, στην όποία αφιερώνεται ή Σύγκλητος, έξουσιάζει την Καλλιπολη-Κωνσταντινούπολη σύμφωνα με τό πρότυπο της πλατωνικής Πολιτείας, ενώ ο αυτοκράτορας συγκατοικεί με τη Θεία Σοφία στό μνημειακό κέντρο της Πόλης του σύμφωνα με τη Σοφία Σολομώντος.

Ιδιαίτερα, ο λειτουργικός χαρακτήρας της Βασιλείου Στοάς αναδεικνυε συμβολικά τά δύο σημαντικά ιδανικά της αρχαίας βασιλικής παράδοσης, τη σοφία-παι-

δεία και τη δικαιοσύνη, σε θεμελιώδεις λειτουργίες του δημόσιου βίου, επάνω στις οποίες εδραζόταν ή εϋημερία της Πόλης και της αυτοκρατορίας, σύμφωνα με το πλατωνικό πρότυπο. Η ανέγερση ακριβώς απέναντι από τη Βασιλείο Στοά του ναού της Ένσαρκου Θείας Σοφίας, η οποία κυβερνά τον κόσμο, τον οποίο θα κρίνει με δικαιοσύνη, αναπαρήγαγε το πρότυπο αυτό σύμφωνα με τη χριστιανική παράδοση αποτυπώνοντας τον δυϊκό, επίγειο και έπουράνιο χαρακτήρα της βυζαντινής βασιλείας.

Η παράθεση του ναού της Αγίας Σοφίας με τη Βασιλείο Στοά και τον εικονογραφικό διάκοσμο της Συγκλήτου και των Θερμών του Ζευξίππου πρόβαλε τη σοφία, θεία και ανθρώπινη, χριστιανική και έλληνορωμαϊκή, νέα και αρχαία, ως πεδίο σύνθεσης της έλληνορωμαϊκής με την ιουδαιοχριστιανική παράδοση. Συγχρόνως αποτύπωνε μνημειακά την απάντηση του Αποστόλου Παύλου στην αναζήτηση του αρχαίου ελληνικού πνεύματος: «επειδή... και Έλληνες σοφίαν ζητοῦσιν, ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριστὸν ἑσταυρωμένον... Χριστὸν Θεοῦ δύναμιν καὶ Θεοῦ σοφίαν». Η κορύφωση της συμβολικής σύνθεσης του αυτοκρατορικού κέντρου της Κωνσταντινούπολης στην ιδέα της σοφίας άπηχεί τη συνειδητή βούληση του Κωνσταντίνου και του Κωνσταντίου να αναδείξουν την Πόλη σε νέα μητρόπολη του έλληνορωμαϊκού πολιτισμοῦ, η οποία θα παραλάμβανε τη σκυτάλη από τις αρχαίες πνευματικές μητροπόλεις του έλληνορωμαϊκού κόσμου, και όπου θα λάμβανε χώρα η σύνθεση της έλληνορωμαϊκής με τη χριστιανική σοφία.

Στό άμεσο περιβάλλον του Ανακτόρου της τελευταίας βασιλικής Πόλης του αρχαίου κόσμου, η Αγορά του Ζευξίππου-Βασιλική Στοά αποτέλεσε ένα από τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα των μεταμορφώσεων, που ύφίστανται τά μνημεία ως υλικοί οργανισμοί μέσα στο μεταβαλλόμενο αστικό τοπίο, αλλά και ως σημεία, σημαίνοντα και σημανόμενα, μέσα στο εξελισσόμενο γλωσσικό περιβάλλον. Καθώς τό αρχαίο Βυζάντιο και η Παλαιά Ρώμη «μεταμορφώνονταν» σε μία καινούρια Πόλη, ο Μ. Κωνσταντίνος ως νέος οικιστής της μέσα από μία πράξη ύψηλοῦ συμβολικοῦ περιεχομένου ανέδειξε τό μνημειακό της κέντρο ως τό νοητό σημείο συνάντησης και εἰρηνικῆς σύνθεσης της ρωμαϊκής με την ελληνική και την χριστιανική κληρονομιά. Ιδιαίτερα, στην αρχαία Αγορά του Ζευξίππου έκτός από την Πολιάδα Ρέα με τη Ρωμαϊκή Τύχη συναντήθηκαν η ελληνική Αγορά με τη ρωμαϊκή Βασιλική, η ελληνική παιδεία με τη ρωμαϊκή δικαιοσύνη και η ελληνική σοφία παρατέθηκε δίπλα στη χριστιανική. Μέσα στην καρδιά της Πόλης του Κωνσταντίνου η Αρχαία Αγορά του Ζευξίππου μεταμορφώθηκε σε Βασιλική Στοά και συγχρόνως σε όρατό σύμβολο της διαδρομής από τό αρχαίο Βυζάντιο και την Παλαιά Ρώμη στη Νέα Ρώμη-Κωνσταντινούπολη.

* * *

Άμαντος, ὁ ἀξιώτατος τοῦ Ζολώτα

Τοῦ κ. Στέριου Φασουλᾶκη
Καθηγητῆ Πανεπιστημίου

Ἡ ἀνοδική ἐξέλιξη τοῦ πτωχοῦ (καί πρόωρα ὀρφανοῦ ἀπό μητέρα) ἀγροτόπαιδου – πού τό εἶχε τόση ἀνάγκη ὁ πατέρας του στίς δουλειές του – θεμελιώθηκε βέβαια στή νοημοσύνη καί τήν ἐργατικότητα του γιά νά ἀποφοιτήσῃ ἀπό τό Γυμνάσιο τῆς Χίου, νά ὑπηρετήσῃ ὡς διδάσκαλος καί, μετὰ τίς ἀνώτερες σπουδές του, ὡς λειτουργός στή Μέση Ἐκπαίδευση καί νά ἀναδειχθῇ Καθηγητής στό Πανεπιστήμιο καί Ἀκαδημαϊκός. Ὅμως χωρίς παράλληλη ὑποστήριξη ἀπό συγκεκριμένο παράγοντα, εἶναι ἀμφίβολο ἂν ὁ Ἄμαντος θά κατόρθωνε νά φθάσῃ τόσο ὑψηλά μέσα στήν κοινωνία τῆς ἐποχῆς του. Καί ὁ ἄνθρωπος αὐτός πού τόν στήριξε ἦταν ὁ Γυμνασιάρχης Χίου Γεώργιος Ζολώτας (1845 – 1906), ὁ ὁποῖος διαπίστωσε τόσο τίς ικανότητες τοῦ μαθητῆ του ὅσο καί τίς δυσκολίες τῆς ζωῆς του. Ὡς καλός ἐκπαιδευτικός, τόν διέσωσε ἀπό τίς ἀπαιτήσεις τοῦ πατέρα του, τόν βοήθησε νά ἐργασθῇ ὡς δημοδιδάσκαλος καί τόν προώθησε (ὄχι χωρίς ἀντιδράσεις) ὡς ὑπότροφο τοῦ Πρωείου κληροδοτήματος γιά σπουδές στή Γερμανία. Ὁ Ζολώτας ἐγίνε ὁ δεύτερος πατέρας τοῦ Κωνσταντίνου Ἀμάντου.

Τό πνευματικό του τέκνο ἔδειξε τήν εὐγνωμοσύνη του μέ δύο ἐκτιμήσεις τοῦ δασκάλου καί προστάτη του στό βιβλίο τοῦ Ἀρθρα καί λόγοι, Ἀθήνα 1953, σσ. 176-179, καί ἀκόμη στό Γεώργιος Ζολώτας. Φιλολογικόν Μνημόσυνον ἐπί τῇ 50ετηρίδι ἀπό τοῦ θανάτου του, Χίος 1957, σσ. 14-15, ὅπου τόν ἀποκαλεῖ εὐεργέτη του.

Πρός ἐπιπλέον ἐπιβεβαίωση τῶν ἀνωτέρω δημοσιεύω σήμερα μία ἐπιστολή τοῦ Ζολώτα πρὸς τόν Ἄμαντο, ἀκατάγραφη καί ἀδημοσίευτη, ἡ ὁποία σώζεται στή Βιβλιοθήκη Κοραῆ τῆς Χίου. Εἶναι τοῦ 1903. Ὁ Ἄμαντος μόλις εἶχε τελειώσει τίς σπουδές του στή Γερμανία, ὅπου ἀνακηρύχθηκε διδάκτωρ, καί μᾶλλον βρισκόταν ἤδη στήν Ἀθήνα ἀπ' ὅπου προφανῶς ἔστειλε κάποια ἐπιστολή στόν Ζολώτα ἐκθέτοντάς του τά κατ'αὐτόν. Ἡ ἐπιστολή τοῦ Ἀμάντου θά ἦταν πολύ ἐνδιαφέρουσα ἂν τήν εἶχαμε, ἀλλά μᾶλλον θά χάθηκε ἢ λανθάνει. Σ' αὐτήν ἀπήντησε ὁ Ζολώτας μέ τήν ἐν συνεχείᾳ δημοσιευομένη ἐδώ,

ὅπου θεωρεῖ τόν Ἀμαντο ὡς γιό του καί καταλήγει «εἶσαι παρ' ἐμοῦ καί τῶν ἐμῶν ἀξιώτατος».

Η ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Ἐν Χίῳ, 1 Νοεμβρίου 1903.

Ἀγαπητέ μοι Ἀμαντε,

Εὐχαριστῶν σοι πολύ ἐπί τῇ νίκῃ σου πρὸς ἐμέ καί τοὺς ἐμούς ἀγάπη καί προθυμία, λέγω πολύ ὀλιγώτερον ἢ ὅσον αἰσθάνεται ἡ ψυχὴ μου διὰ τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀρετὴν σου.

Παρακαλῶ τόν Θεόν νά ζήσω ἀκόμη ὀλίγον // διὰ νά σοι ἀνταποδίδω, ἂν ὄχι ἄλλο, τοῦλάχιστον τὴν ἀγάπην ἧς εἶσαι παρ' ἐμοῦ καί τῶν ἐμῶν ἀξιώτατος.

Ἡ συγκίνησις μέ τὴν ὁποίαν σοι γράφω εἶνε ἴση μέ τόν πόνον, ὅστις μέ κατέχει ἐπί τῇ νοσοῦσῃ μακρὰν μου ἀγαπητῇ μου // κόρη Εἰρήνη καί ταῖς συγγενιτευούσαις μετ' αὐτῆς οὕτως ἐχούσης συζύγῳ μου καί Αἰμιλία μου.

Εὐχαριστῶν σοι, ἀγαπητέ μοι ὡς υἱός, καί σέ κατασπάζομαι

Γ. Ἰ. Ζολάτας

* * *

ΔΙΜΗΝΙΑΙΟ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟ ΦΥΛΛΟ
ΕΚΑΙΔΟΜΕΝΟ ΠΡΟΝΟΙΑ ΤΟΥ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΟΥ
ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΧΙΟΥ, ΨΑΡΩΝ ΚΑΙ ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ
κ. ΜΑΡΚΟΥ

* * *

- Εκδότης: Η ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΧΙΟΥ, ΨΑΡΩΝ ΚΑΙ ΟΙΝΟΥΣΣΩΝ.
- Απευθύνεσθε: «ΚΑΤΑΡΤΙΣΙΣ» - Γερά Μητρόπολις Χίου, Ψαρῶν καί Οἰνουσσῶν - Κων. Αμάντου 24, Τ.Κ. 82100 - ΧΙΟΣ. Ἰστοσελίς: <http://www.imchiou.gr>
- Ἡ «ΚΑΤΑΡΤΙΣΙΣ» διανέμεται δωρεάν.
- Δεκτές αὐτοπροαίρετες δωρεές ἀναγνωστῶν, ὑπέρ τοῦ κατηχητικοῦ καί φιλανθρωπικοῦ ἔργου.

Η ΧΙΟΣ ΕΝ ΤΗ ΣΤΟΡΓΗ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΩΝ

Τοῦ κ. Νικολάου Ἀμυγδάλου, ἐπ. Προέδρου Ἐφετῶν.

Ἡ νῆσος μας, μετὰ τὴν ἐν ἔτει 1204 μ. Χ. κατάκτησιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων (πρώτη ἄλωσις) ὑπήχθη, μετ' ἄλλων ἐλληνικῶν πατρίδων τοῦ Βυζαντίου, εἰς τὸ τότε ἰδρυθὲν λατινικὸν κράτος τῆς Ἀνατολῆς. Τότε ἤρχισαν ἐρχόμενοι εἰς τὴν Νῆσον (ὁμοῦ μετ' ἄλλων Δυτικῶν) καὶ μέλη τῶν λεγομένων Καθολικῶν μοναχικῶν ταγμάτων: Φραγκισκανῶν, Δομινικανῶν, Ἰησουϊτῶν κ.ἄ. Πάντες οὗτοι σκοπὸν εἶχον τὴν ἄσκησιν προσηλυτισμοῦ ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων Ὁρθοδόξων προγόνων μας. Τὸ ἔργον των ὑπεστηρίζετο οἰκονομικῶς ὑπὸ τοῦ Παπικοῦ Ταμείου. Τὴν μείζονα προσηλυτιστικὴν δραστηριότητα ἀνέπτυξαν οἱ Ἰησουῖται.

Παρὰ ταῦτα, οἱ Χίοι Ὁρθόδοξοι εἶχοντο στερρῶς τῆς πατρῶας Πίστεως. Καὶ τοῦτο, ὅπως γράφει ὁ ἐκ Ζακύνθου λόγιος Διονύσιος Θερειανὸς (19ος αἰὼν), ὀφείλεται «εἰς τὴν ἐνδόμυχον πίστιν καὶ εἰλικρινῆ ἀφοσίωσιν τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, ἣν ἐτίμα καὶ ἐλάτρευεν ὡς Πρυτανεῖον τῆς ἰδίας Ἐθνότητος».

Τὸ ἐν τῇ Νήσῳ προσηλυτιστικὸν ἔργον τῶν Ἰησουϊτῶν διεκόπη ὑπὸ μιᾶς μεγάλης Ἐκκλησιαστικῆς Προσωπικότητος τοῦ 16ου αἰῶνος, τοῦ Μελετίου τοῦ Πηγᾶ, Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας καὶ Ἁγίου τῆς Ἐκκλησίας μας (ἐορτάζεται τὴν 13ην Σεπτεμβρίου).

Οὗτος ἐτύγχανε τότε Πρωτοσύγκελλος τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, διαπρέπων εἰς τὸν ἀντιαιρετικὸν ἀγῶνα. Οἱ τότε πρόγονοί μας ἐν Χίῳ, βλέποντες τὸν ἐκ τοῦ δυτικοῦ προσηλυτισμοῦ μέγαν κίνδυνον, προσεκάλεσαν αὐτὸν εἰς τὴν Νῆσον. Ἐνθα, ἐλθὼν οὗτος, ἀπεδύθη εἰς τὸν ἀντιπροσηλυτιστικὸν ἀγῶνα.

Ἐν Χίῳ παρέμεινεν ἐπὶ ἔτη, μεθ' ὃ, ἀπελθὼν, ἐπανῆλθε καὶ πάλιν καὶ συνέχισε τὸν ἀγῶνά του πρὸς τερματισμὸν τοῦ προσηλυτισμοῦ.

Ἀνελθὼν μετὰ ταῦτα (ἐν ἔτει 1590) ἐπαξίως εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον Ἀλεξανδρείας, συνέχισε νὰ ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν ἐν Χίῳ Ὁρθόδοξον πίστιν καὶ Ἐκκλησίαν.

Ἐν ἔτει 1594 ἀπέστειλεν εἰς Χίον δύο βαθύτατα μορφωμένους θεολόγους καὶ ρήτορας: τὸν μετὰ ταῦτα Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως (καὶ πολυπαθιερομάρτυρα) Κύριλλον Λούκαριν καὶ τὸν ἱερομόναχον Σωφρόνιον. Οὗτοι ἐγένοντο εὐμενέστατα δεκτοὶ ὑπὸ τῶν Χίων, ὅπερ ἐχαροποίησε μεγάλως τὸν Ἀλεξανδρείας Μελέτιον. Ἐφ' ᾧ καὶ οὗτος, εἰς τὴν ἐν ἔτει 1600 πρὸς τοὺς προγόνους μας ἐπιστολὴν του, τονίζει :

«Εὐχαριστοῦμεν τῇ ὑμετέρᾳ ἀγάπῃ ὅτι δέχεται ἀσπασίως τοὺς διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας, ὧν εἰσὶν οἱ λογιώτατοι καὶ ὀσιώτατοι Κύριλλός τε καὶ Σωφρόνιος, οἱ ἱερομόναχοι καὶ ἡμέτεροι υἱοί».

Εἰς δὲ τὴν πρὸς τὸν Χίον Στέφανον ἐπιστολὴν του Ἐγραψεν:

« Ἡ φιλάνθρωπος τοῦ Θεοῦ πρόνοια οὐκ ἀτημέλητον ὑμῶν καταλέλειπε τὸν ἀμπελῶνα, ἀλλ' ἐγείρασα ἐκ τῆς ὄμβροϋσης Κρήτης νεφέλας ἱεράς, θείοις ὄμβροισι ἐνέσταξε (= ἐπότισε) τῇ ὑμῶν φιλοθέῳ πολιτείᾳ, εὐγνωμόνως δεχομένη τὰς ἐπομβρίας τοῦ Πνεύματος».

Ἡ πρὸς τοὺς Χίους ὁμως ἀγάπη τοῦ Πατριάρχου καὶ τὸ διὰ τὴν θρησκευτικὴν αὐτῶν ἀκεραιότητα καὶ τὴν σωτηρίαν των ἐνδιαφέρον του, ὡς καὶ οἱ πρὸς τοῦτο ἀγῶνές του, φαίνονται κατὰ τρόπον ἀνάγλυφον καὶ ἄλλοθεν: Εἰς ἐπιστολὴν του (ἔτος 1600) πρὸς τὸν σύγχρονόν του, «ἐν Χίῳ Προηγούμενον», ὀνόματι Ἰγνάτιον, γράφει:

«Τεθαυμακότα σὲ μηνύει τὰ γράμματα τοὺς ἡμῶν ἀγῶνας τοὺς κατὰ Χίον καὶ τὰ τῶν ἀγῶνων κατὰ τῶν κιβδηλευόντων τὴν ἀλήθειαν νικητήρια ὥστε σὲ φάναι (= νὰ λέγῃς) ὡς, εἰ μὴ γέ οἷα τινές ἡμεῖς τῆς ΟΡΘΟΔΟΞΩΤΑΤΗΣ Χίου ἐπεμελήθημεν, ..., ἐκεῖνοι, αὐτῆς ἂν περιγενόμενοι, ...δεινῶς διεσπαραγμένην καὶ τέως νεκρὰν κατέστησαν ἂν ... ἐπὶ τούτοις ἡμᾶς ... τὸ Θεῖον ἐκκαλέσαν ... τοὺς κατὰ Χίον Ὀρθοδόξους ἡμύνατο....».

Ἡ μετὰ τῶν Χίων ὁμως ἀλληλογραφία εἶχεν ἀρχίσει ἐνωρίτερον:

Ἐν ἔτει 1596 ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας εἶχεν ἀπευθύνει ἐπιστολὴν «Τῷ Συμεῶν Μητροπολίτῃ Χίου».

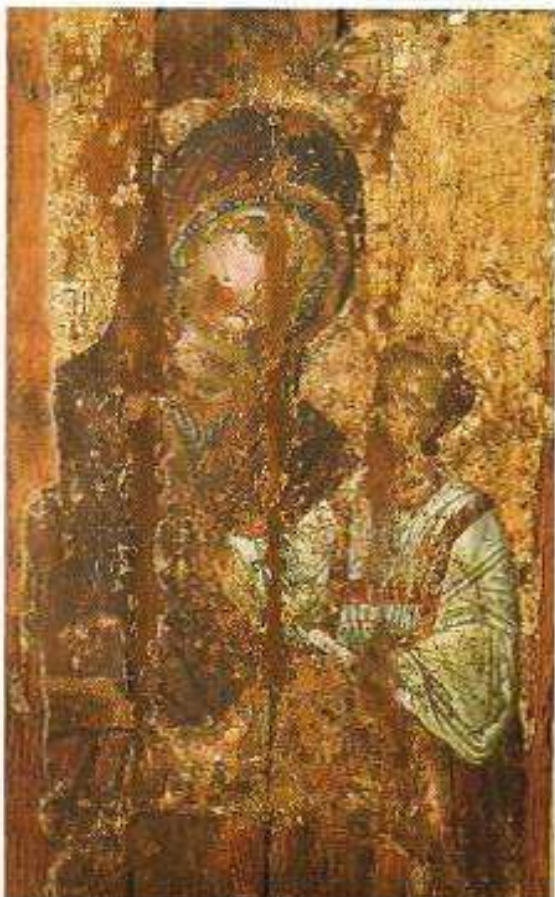
Καὶ ἐν ἔτει 1597 ἔτεραν, «Τῷ Ἱερωτάτῳ Μητροπολίτῃ Χίου καὶ ὑπερτίμῳ σὺν τοῖς πᾶσι τῇ Χίου νήσῳ ἱερωμένοις τε καὶ τοῖς ἐν κοσμοκῆ καταστάσει υἱοῖς ἐν Κυρίῳ ἀγαπητοῖς».

Φαίνεται ὁμως ὅτι ἡ πολυτιμωτέρα τῶν ἐπιστολῶν του εἶναι ἡ πρώτη τῶν ἀνωτέρω ἀναφερομένων, εἰς τὴν ὁποῖαν ἀναπτύσσει χάριν διδασκτικῶν σκοπῶν, θεολογικὰ θέματα, καὶ πρὸ παντός ἀποδεικνύει τὴν ὀρθότητα τῶν Ὀρθοδόξων Δογμάτων καὶ τὴν πλάνην τῶν λοιπῶν δοξασιῶν.

Τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν ἐπιγράφει: «Χίους». Καὶ τὴν κοσμει διὰ Παυλείου ἀπευθύνσεως: «Τοῖς ἐν Χίῳ τῇ Θεοφρουρήτῳ».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

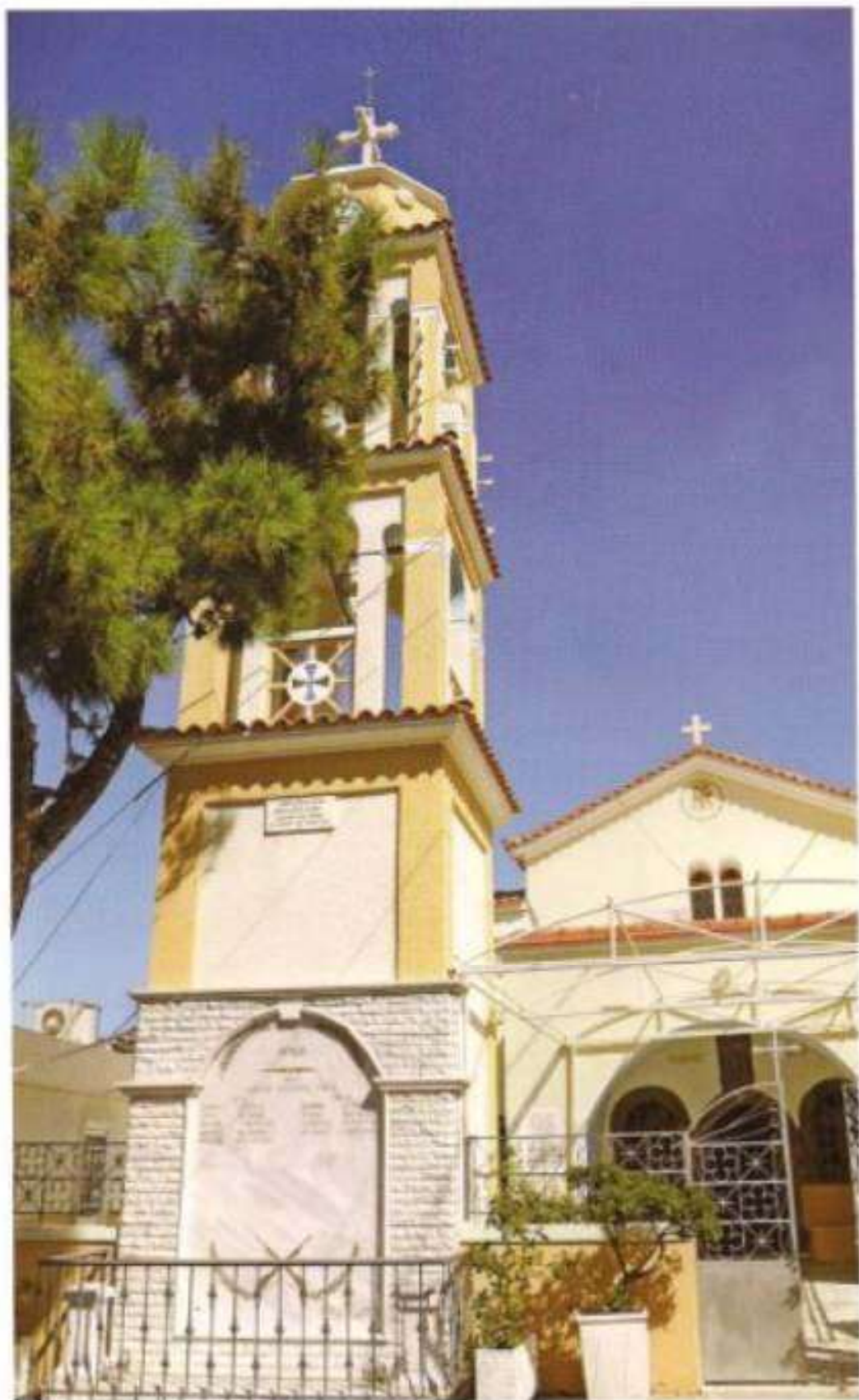
+ΑΡΧΙΜ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΑΝΔΡΕΑΔΟΥ: «ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΝ ΧΙΩ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ», ΤΟΜΟΣ Α /, ΣΕΛ.: 41 ἕως 44, 48 ἕως 50, I, VII, X καὶ XI.

Ἰ. Εἰκὼν Παναγίας τέμπλου Ἱ. Ναοῦ Κοιμ. Θεοτόκου Βικίου.

Ἰ. Εἰκὼν Παναγίας τῆς ἐπονομαζομένης τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων - "Ἡ Ὁδηγήτρια".
τέμπλου Ἱ. Ναοῦ Κοιμ. Θεοτόκου Καλλιμασιᾶς.

1. Ναός Κοιμήσεως Θεοτόκου Βαξίου.